

მ რ ი

№ 15

შ ი ნ ა ა რ ს ი :

ზოლიტიკური ვითარება; — „აღმდეგობა“ — შ. არა-გვისპირელისა; ბუდი მკოსნასა. — შანშიაშვილისა; ლექსი — ი. მჭედლიშვილისა; დიტერატურულ საღამოს შესახებ — მოუდრეკელისა; ლექსი — ვადულიშვილისა; ნუცალ-ხანი — ივ. ბუქურაულისა; მოკლე მიმოხილვა ქართულ მწერლობისა — ივ. ვართაგვაგასი,

კვირა, 16 მაისი საზოლიტიკო, სასიქცნიერო და სალიტერატურო ჟურნალი 1910 წ.

პოლიტიკური ვითარება

რუსეთის ცხოვრება თანდათან განსაზღვრულ სახეს იღებს, თანდათან ირკვევა, ყალიბდება ის საზოგადოებრივი საკითხები, რომელთა გარეშე მოხანგრძლივი და სამკვედრო-სასიცოცხლო ბრძოლა გაჩაღდება ვეებერთელა რუსეთის იმპერიაში. მიუხედავად იმისა, რომ რუსეთში სცხოვრობს გარდა ეგრედ წოდებულ ველიკოროსთა ბევრი სხვა ერი, მათში რამდენიმე თავისი ფრიალ ძლიერი ისტორიის და შესამჩნევ კულტურის მქონე ხალხი, რუსეთის სახელმწიფო საკეს მმართველნი დღესაც იმ აზრისა-ნი არიან, რომ რუსულ სახელმწიფოებრივ დასაბამის მატარებელნი მხოლოდ ველიკოროსები არიან. ამ აზრის მიმდევარნი რეალურადაც ახორციელებენ თავის ბრინკის, ხოლო მისი განხორციელება ნიშნავს ყველა სხვა ერების მსგავს ქაზრავს ჩაყენებას, რომ ყოველ წუთში მათი გაქეპა და მოსპობა შეიძლე-ბოდეს. ვერ ვიტყვი, რომ რუსეთის მთავრობამ ამ გზაზე ვერავითარ ნაყოფს ვერ მიადწია. ბევრ ერს ისე შეუხუთა სული, რომ მეტად ცუდ მდგომარე-ობაში ჩააყენა, ბევრ ერში ხელოვნურად გადაავა-რა ეგრედ წოდებული ინტელიგენცია და მითი შექ-მნა მასალა თავის პოლიტიკურ იდეალების გასანა-ღებლად, მოამზადა ნიადაგი, რომელზედაც საკ-მაოდ ძლიერად ბევრ ხალხში გაიფურჩქნა ეგრედ წოდებული სოციალისტური ცენტრალიზმი, რომე-ლიც იგივე ბიუროკრატიულ დესპოტიზმის თეორი-ული შვილია. ამნაირად სახელმწიფოება და რუ-სობა ერთ მნიშვოელვან მცენებად იქმნა აღსარებუ-ლი, ყველა არა რუსნი გამოდგნენ უღირსი გერე-ბი, რომელთაც სხვა და სხვა საბელი ყელში წაუ-ქირეს და ნელ-ნელა ახრხობენ. არ დარჩენილა არც ერთი მხარე საზოგადოებრივ ცხოვრებისა, რომე-

ლიც ამ მიზნის განსახორციელებლად არ გამოეყე-ნებიათ: სასამართლო, სკოლა, ეკლესია, საზოგადო-ებრივი დაწესებულებანი — სულ ყველა ერთი და იგივე მიზნით ამოძრავებელ იქმნა, რათა რაც შეი-ძლება მსწრაფლად განხორციელებულიყო საწა-დელი მიზანი. მაგრამ აქ იგივე მოვლენა იჩენს თავს, რაც კერძო კაცის ცხოვრებაში. ტყუილად კი არ სდევს თან ჯალათს ხალხის სიძულვილი და ზიზღი. ზნეობრივად სუსტდება, ლაჩრდება, ირყენე-ბა, შემოქმედებას ჰკარგავს არა მარტო ის, ვისაც ახრხობთ, არამედ ისიც, ვინც ამ დახრხოზაში მონა-წილეობას იღებს, სახელმწიფოში შეუძლებელია ერთს მიანიჭოთ თავისუფლება და მეორეს დაუზნოთ. აქ შესაძლებელია ან მოქალაქობრივი თავისუფლე-ბა, ან მოქალაქობრივი უსწორო- მასწორობა და მისი დამცველი დესპოტიზმი. სადაც თავისუფალი მოქმედება არ არსებობს, სადაც დამონებულ ერს პატივის-ცემა არ აქვს, სადაც ყოველ გზით შეურაც-ხყოფენ თქვენ ეროვნულ გრძობას, იქ სახელმწიფო-ებრიობა ვერას დროს ვერ ამაღლდება, და მართ-ლაც, რუსეთში ზნეობრივად არავის მიაჩნია დასაძ-რახისად, თუ მაგ., მიითვისებთ სახელმწიფოს ქო-ნებას. დღეს სენატორების რევიზიაა გაჩაღებული რუსეთში. რას ვხედავთ? არაა ისეთი დარგი სახელ-მწიფოებრივ გამგეობისა, სადაც ქურდობა, მტაცებ-ლობა და მექრთამეობა არ ბუდობდეს. ცხადია, ვი-საც წააწყდებიან, დასჯიან, და ასეც იქნება მანამ-დის, სანამ ძალმომრეობა, განუსაზღვრელი ძალ-მომრეობა იქნება სახელმძღვანელო დევნი შინაურ პოლიტიკურ ცხოვრებისა. აქ კერძო პირების დასჯა და დევნა ვერავითარ ნაყოფს ვერ მოიტანს. მექრ-თამეს და მცარცველს შობს თვით სისტემა, სული გამგებლობისა. და სანამ ეს სული, ეს სისტემა ძველებურია, მანამდის ბოროტმოქმედებაც მას თან სდევს, როგორც მისი კანონიერი შვილი. ხოლო ხალხის თავისუფლების შეზღუდვა, შემოქმედების

დახშვა ერთის მხრით, მეორეს მხრით მოხელეთა თავისუფალი და დაუსჯელი პარპაში, ცხადია, ხელს ვერ შეუწყობს სახელმწიფოს გაძლიერებას, მის კულტურულ ზრდას.

ამნაირად პოლიტიკური მისწრაფება, დამონებული ერების წინააღმდეგ მიმართული, აუცილებლივ ჰქმნის სისტემას საერთო შევიწროებისა, სადაც გაბატონებული ერთი ფრთას ვერ ჰშლის.

დღეს რუსეთის პოლიტიკის ხელმძღვანელებმა განსაკუთრებულად ნიშანში ამოიღეს ორი ფრიად კულტუროსანი ევროპიელი ერი. ერთია ფინლანდია, რომელიც ასი წლის შედარებით შინაურმა თავისუფლებამ უმაღლეს წერტილამდე განავითარა, მაგრამ დღეს ამ თავისუფლებას ემუქრებიან და ჰსურთ ფინლანდიის სახელმწიფოებრივი ავტონომია ვორონეჟის გუბერნიის ერობის ბაღდად ჩამოიყვანონ. მეორე კულტუროსანი და ფრიად ძლიერი ერი პოლონეთია. პოლონელები 1796 წლიდან მეტად ცუდ მდგომარეობაში ჩავარდნენ პოლიტიკურად:

პოლონეთის ტერიტორია სამმა სახელმწიფომ დაინაწილა—ავსტრიამ, გერმანიამ და რუსეთმა. გაჩაღდა საოცარი ბრძოლა. გერმანიაში ყოველ ზომებს მიმართეს, გაჩნდნენ ეგრედ წოდებული ვაკატისტები, რომელნიც აშკარად, დაურიდებლად შეეცადნენ პოლონელების დაცემას, მათ მამულების ხელში ჩაგდებას; პრუსიის სახელმწიფოც ყოველივე ღონეს ღონობს, რომ პოლონელები დაასუსტოს. ახლა რუსეთზედაც მიდგა ჯერი. რასაც აქამდის რუსეთის ბიუროკრატია ნიღაბ-აფარებული აწარმოებდა პოლონეთის წინააღმდეგ, ეხლა სცდილობს სათათბიროს შემწეობით ეს დააკანონოს. სცდილობს და კიდევ საწადელს მიაღწევს.. მაგრამ განა კულტურით ძლიერ, შეგნებით მაღალთ, თავმოყვარე ფინლანდიელს და პოლონელს შეაშინებს მათზე მითანელი იერიში და წელში გასტეხს მათ?! პირიქით. აკი პოლონელი დებუტატი პარჩევსკი პირდაპირ ეუბნება მთავრობას: შემზღუდველ კანონებო ვერ შეგვაშინებთო!..

მ ლ ლ ლ ე ბ ი*)

ე ბ ი უ დ ი

(ქართული თქმულობა)

I

უზარ-მზარ კავკასიონის ერთ მთის კალთაზე წამოსკუპებულია პატარა—სულ ათიოდ კომლიანი სოფელი ბედობი, რომელსაც ხეობიდან ვერც კი შეამჩნევ, თუ მთიდან არ დაჰხედე. ისეა მიმაღული ტყეში.

აი, სწორედ ამ სოფლის მკვიდრი იყო ღვთისო. სცხოვრობდა ბედნიერად ალალი ლუქმით და ცას ეწეოდა, როდესაც კი საღამოთი თავის ქონში იჯდა და გარს ეხვია შინაურობა: ცოლი და ორი პატარა ქალ-ვაჟი გვერდით ესხდნენ და მხიარულად ცხელ ხშიადს ერბოში აწებებდნენ, ბროლა და ციცა იქავე სუფრასთან ახლოს თვალის ციმციმით ტოკავდნენ და სლოუკუნ-ქნაოდნენ; პატარა მოშორებით კიდევ რამდენიმე ქათმის დროგამოშვებით ქრული და შრიალი მოისმოდა, და ამავე დროს იქიდგანვე ძროხის ფილოსოფიური ფშმუილი... ისე ღრმად ამოიფშმუილებდა ხოლომე, თითქოს მსოფლიოს ბედი იმის კისერზედ იყოს დაკიდებული, და სულ იმის ფიქრში იყოს, თუ როგორ უფნებლად დაღუნოს საძილედ მომზადებული თავი...

უმაღლეს ბედნიერებას ჰგრძნობდა ღვთისო, როდესაც ყველანი მიწვებოდნენ და თავის ოდნავ სუნთქვას მთელი ოჯახის სუნთქვა-ხმაურობას შეუერთებდა... აქ თავისებური ოჯახური კმაყოფილება გამოისმოდა ნაზად-ტკბილად...

II.

ყოველ გაზაფხულს მოხერხებულ ვაქარს ცხენით ერთი ხურჯინი კალოს მსხალი ამოჰქონდა ბედობში და პირისპირ — ერთ წყეთ—ჰსცვლიდა ერბოში: ერთ ჯამ ერბოში—ერთ ჯამ მსხალს აძლევდა. თუ ერბოიანი ჯამი სილად იყო, ჯამს მსხლით სილადვე უყვებდა, და თუ თავშემულო, თავს მოუბავდა მსხლითაც. ამით ორივე მხარე კმაყოფილი რჩებოდა. უხილო ბედობი ხილს იგემებდა. ხურჯინი სწრაფად იცლებოდა. სამაგიეროდ ორი პატარა ერბოთი გატენილი გულდა ხურჯინის ორ თვალს სტენიდა. გულებიც და იქ ვაქარის სმა-ქამა ხომ სულ მუქთი იყო.

ბედობელები დიდი მადლობელი იყვნენ ვაქარისა, რომ ამ უხილო სოფელში ხილი ამოჰქონდა და ასე აბედნიერებდა იმათ, და აბა, იმისთვის რას დაიშურებდნენ ბედობელები!

*) ოლილს ერთგვარ ფრინველს ეძახიან მთაში.

როცა ბავშვები დაუჩიბდნენ ღვთისოს, იმ ზაფხულსაც ესტუმრა კეთილას მყოფელი ვაჭარი ბარიდგან, ერთი ხურჯინი კალოს მსხლით. აბა, მაშინვე მთელი სოფელი დიდ-პატარაიანად და ოთხფეხიანად გარს შემოეხვია ვაჭარს და ჯამი-ჯამზე გადადიოდა. ღვთისო რაღას ჩამოჰრჩებოდა. იმანაც ერბოთი საესე ჯამი ჩაუცალა და მსხლით აავსებინა. ჩიტო და ბელურა (იმის ქალ-ვაყის სახელები) გვერდით ჰყვანდნენ. დინახეს თუ არა ჩიტომ და ბელურამ მამის ხელში მსხლით საესე ჯამი, მაშინვე ერთად წამოიძახეს, თითქოს მოლაპარაკებული იყვნენო: „მამავ, **ოლ-ოლი** მოგვეცი“!.. ჯერ ენა გაუტეხელი ჰქანდათ ჩვილებს და „რ“-ს მაგივრად „ლ“-ს ამბობდნენ.

ღვთისო ღმილით ჯამს მალლა სწევდა და მიეშურებოდა ცოლისაკენ, რომელიც მწვანე მოღვრე დამჯდარიყო, და ისიც ბავშვებზე მოუთმენლად ელოდა ქმარს. ბავშვები მისდევდნენ უკან ყვირილით: «**ოლ-ოლი**» და მამასთან ერთად დედის გვერდით ჩაიჩოქეს.

— **ოლ-ოლი**, მამავ, **ოლ-ოლი**!.. ყვიროდნენ ბავშვები.

ღვთისო კმაყოფილებით იღიმებოდა და ჯამს მალლა ჰსწევდა და აშორებდა ბავშვების თათებს.

— რაისლა ჰსტანჯავ ბედ-შავთ, ჩემო ყველავე, ღმილითვე შეევედრა ფათა ქმარს...

— აი, თქვე, **ოლოლებო**, თქვენა!.. **ოლოლებს** ორ-ორზე მეტს არ მოგცემ!.. სიცილით უთხრა მამამ.

— იქნება მეტი გინდათ?! ღვთისო მაშინვე შეეკითხა.

— ალა, მამავ, **ოლ-ოლი**!..

— მამ **ოლოლებო**, აბა, **ოლოლი**!.. სთქვა ღმილით და ორ-ორი მსხალი მისცა ბავშვებს.

მეტი არ ერგებოდათ, რადგანაც ცოლმა და ქმარმაც ორ-ორი აიღო.

იქ ახლოს სხვებიც იდგნენ და ეს ბაასი ესმოდათ. ჩიტოს და ბელურას **ოლოლი** დაერქვათ. დედ-მამაც ალერსით „**ოლოლებს**“ ეძახდნენ და მეზობლებიც იმავე კილოთი, ჩიტოს და ბელურას, როდინახავდნენ ერთად მოსიარულეს (ყოველთვის ერთად დადიოდნენ), იძახდნენ: ავერ **ოლოლები** მოდიანო!..

III.

ეს ამბავი მკათათვის გასულს მოხდა. მარიამობისთვის ნახევარში კი ღვთისოს ცუდი ღლე დაატყდა. ცოლი ავად გაუხდა და მერე, რა ავად?!.. სულ მთლად გაიმჟვალა და თონესავით გავარვარდა. საცოდავი ძლივს-ღა ჰსუნთქავდა. გონება დრო და დრო თუ მოუვიდოდა, თორემ სულ ჰბოდავდა. ბოღვაში სულ „**ოლოლებს**“ ახსენებდა...

და გონს როცა მოვიდოდა, მაშინაც ღვთისოს იმათ ამუდარებდა...

ჯერ ისევ პირველი შეღამება იყო, როდესოფელი დღის მუშაობით მოქანცული უეცრივ დრმა ძილს მიეცა.

ღვთისო დამძარბული ცოლის გვერდით ზის და მწარედ უსაყვედურებს უსიტყვოდ ცოლს და ბედს: „რაი დაგემართა, ჩემო ყველავე?!. პირველია თუ შენი წისქვილში წასვლა“?!

მართლაც ფათასთვის წისქვილში გუდით ქერის ჩატანა და იქიდგან ქერის ფქვილის ამოტანა პირველი არ იყო, მაგრამ ეხლა, როგორც ღვთისო ჰფიქრობდა, „რაღაც ავი ანგელოზი წინ გადაეჩეხა და გამსქვალა“...

„ოჰ!.. უეცრივ წამოიძახა ფათამ და თვალები ღვთისოს მიაპყრო.

ღვთისომაც შეჰხედა ცოლს და მთვარის შუქზე შეჰნიშნა, ფათოს თვალები ატივ-ტივებულ იყვნენ. იმასაც აუტივ-ტივდა და უეცრივ ორივენი ატირდნენ...

როცა ორივემ კარგად მკერდი დაისველა, ორსავეს უნებურად ერთად ოხვრა ამოჰსკდათ გულის სიღრმიდგან, და ორივემ მშვიდად მძინარე „**ოლოლებს**“ გადაჰხედეს...

„**ოლოლებს**“ უდარდელად ეძინათ. იმათ რო შეეგნათ, რა ალი ტრიალებდა დედის გულში, მაშინ... მაგრამ ჩვილები როგორ შეიგნებდნენ?!.

ხატაურაც ჩაჰგორებოდა ბავშვებს შუაში და უდარდელად კრუტუნებდა. ქათმები ხომ იქავე დერეფანში, სადაც ბავშვებს ეძინათ, და ცოლქმარი მწარედ ისველებდნენ მკერდს, დიდი ხანია ძილმა წაიღო, და მხოლოდ ძილში ოდნავ ხმაურობა-ღა ამხელდა იმათ იქ არსებობას.

არ ეძინათ ცოლ-ქმარს გარდა კიდევ ბროლიას, «უშობელას». ბროლიას გული უკენსდა და ძალიან მალი-მალ წკმუტუნებდა. ის ყოველ წამს უბედურებას მოელოდა, და მთელი ტანი უთრთოდა... „**უშობელას**“ კი მუცელი სტიკოდა, ჰბორგავდა, კენსოდა და მწარედ ფშუოდა. ხან გველნაკებნივით წამოვარდებოდა შავად გაიკვნესებდა, გაიზმორებოდა და ხან კიდევ მძიმედ, ბრთხილად, რომ თავის ნაყოფი უეცრივ დახეთქებით არ დაეშავებინა, თუმცა კი ისე ჰსწვავდა ტკივილები, რომ მზად იყო კლდეს ჰხეთქებოდა, სწრაფად მოელო ბოლო ამ აუტანელ ტკივილებისათვის და თავის სიცოცხლისთვისაც...

IV

ფათამ თითქოს უეცრივ მიიძინაო. მოკლე და ჩქარი სუნთქვა გაუთანაბრდა. ღვთისომაც თავი სართულმოლოზე მისდო. და დაქანცულს უეცრივ წასთვლიმა. მაგრამ წამიერი იყო ეს წათვლემა: ჩქარა შემოესმა ფათას ხმაურობა. ღვთისო ისევ წამოჯდა. ფათო ხელებს აფათურებდა და გაიძახდა:

— რა გიჭირს, ჩემო ყველავე!.. ჩქარა ლოგინს გაიახლებს!.. მაგრამ!.. ოოოპ!... ამოსკდა ფათოს ქვითინი...

— რაისთვის იკლავ გულს, ადამიანო?!— შევედრა ღვთისო თავის ცოლს.

— ღვთისო!..

— აქა ვარ, აქა!.. ვერა მხედავ ბედ-შავო?!

— „ოლოლებს“ ვავედრებ ლომისავ, „ოლოლებს“!..

— ადამიანო, გამიგონე, რაის უბნობ?!.

— ლომისავ... ღვთისო... ჩემ ფეხს ჩემი ოლოლები არ დააჩაგვრინოთ!!.. ოპ, ნეტამც „დეკნიკოს“ ხბოს დაბადებამდის მაინც ვიცოცხლო!.. ჩემ სიკვდილს ხბოს სიხარულს გააყოლებენ ჩემი ოლოლები... აღარ დაიჩავრებიან!..

— ჰბოდავს ბედშავი!.. წყალი დალიე, არ გინდა?!

ფათო ისევ მიწყნარდა. ღვთისოს შეკითხვა არც კი შეჰსმენია. „დეკნიკო“ კი (უშობელა) ამ დროს უარესად ჰბორგავდა და ჰკენესოდა. მაგრამ იმისთვის აღარავის ეცალა.

„ოლოლებს“ ტკბილად ბავშვურის ძილით ეძინათ; ხატაურა იმათ შუა ძილში ტკბილად კრუტუნებდა, და ქათმები, აბა რის ქათმები იქმნებოდნენ, რომ უღრო-უღროს ძილი გაეფრთხოთ.

დარჩნენ მხოლოდ ღვთისო და ბროლია...

ღვთისოს მწუხარებისა და უძილობისაგან კისერი ჰსწყდებოდა, და ბროლია კიდევ უბედურების მოლოდინით უარესად წმუკუნებდა და კრთებოდა. სხვები კი... აბა, მეზობლები რა გულს შეიწუხებდნენ, გინდაც იქვე ყოფილიყვნენ...

V.

რაკი ღვთისო დარწმუნდა, რომ ფათო თითქმის დამშვიდდა, სწრაფად მიწვა და სწრაფადვე ღრმა ძილში შეიპყრო. რამდენი ხანია თავს დასტრიალებდა ღვთისოს ძილი, მთლად იმის სხეულს ჰქედნთავდა, ღვთისო უმაგრდებოდა, არ ემორჩილებოდა, მაგრამ ეხლა კი, როცა გული დაიმშვიდა, რომ ფათო დამშვიდდა, დაემორჩილა. „ეპ!“— წამოიძახა და მთლად დაემონა. მონა ბატონმა მთლად დაიმონა და თავის უსახლგრო სამეფოში შეაცურა.

ბროლია კი არ დაემორჩილა მედგარს. ის რამდენჯერმე წამოჯდა, მთვარისკენ პირი ჰქნა და სამგლოვიაროდ წამოიყმუველა და წაიკეფა...

ბროლიას უნდოდა ყველანი ფეხზე წამოეყენებინა, რადგანაც უბედურება კარს მომდგარიყო, მაგრამ ვის ესმოდა? შინაურებს არავის ესმოდა, რადგანაც ყველას ღრმად ეძინათ, მეზობლებმა კი, თუ ყური მოჰკრეს, მაშინვე წაიბუტბუტეს: „ღმერთო, პატრონის კარის შორს ნუ წაიყვან უბედურებას!“.. და ისევ ხვრინვას მიმართეს...

მთვარე ხომ ცივია. იმის ცივი სხივები კატასავით ჩუმად ებარებიან არე-მარეს და ყოველივეს მოწმედ ხდებიან. ბროლიას ეგონა, მთვარე მაინც შიქტევეს ყურადღებას, იპოვნის და განდევნისო, პაგრამ სწორედ იმ დროს გამოიპარა დერეფნიდან, როცა უბედურება მძინარეთ თავს წაადგა.—

— ღვთისო!.. იკვილა ფათამ; თვალეები უცნაურად მიაველ-მოავლო და წამსვე მილულა.

— ოპ!.. უნებურად ამოჰსკდა უკუმეთი ოხვრა ფათას, და—სხეული მიეღეშა...

ბროლიამ საშინელი წკმუტუნის დაიწყა. უფრო კუმეტად შეჰყეფა მთვარეს. ღვთისო წამოჯდა. თითქოს რაღაც კვილი შემოესმა?! ფათას გადახედა. ის მშვიდათ იწვა. თუ ეს ბროლიას ყმუილი იყო?!. ჰო... ეს სწორედ ბროლიამ გამოაღვიძა... ავერ კიდევ შეჰყმუველა!..

— აი, შე ვერანავ, შენი თავი ამოიქამე!.. დაუტატანა ღვთისომ ბროლიას.

ფათა ოდნავ შეინძრა... ღრმად, ღრმად ამოისუნთქა და...

ბროლია ამის შემდეგ იქვე ჩაიღეშა, თითქმის სუნთქვა შესწყვიტა. დეკნიკომ თავისუფლად ამოისუნთქა და რაღასაც ლოკვა დაუწყა. ღვთისოც მიწვა გამოურკვევლად. მიიძინა. ქათმები ოდნავ წიწვივებდნენ და მამალამ კი მედიდურად კისერი წამოისროლა და თვალეები დაჰყიტა, ფრთები შებერტყა და მედიდურად წამოიყვია: „ნუ გეშინიანთ, გათენდება!“.. მეზობლის მამლებმაც ბანი მიჰსცეს და ყივილი მორთეს: „გათენდებააა-გათენდებაო!“..

VI.

...მართლაც გათენდა. პატარა სოფელმა გაიღვიძა და ღვთისოს უნუგეშო გმინვაზე იმის კარზე დედინა-ბუღინანად თავი მოიყარა.

ანუგეშებდა სოფელი ღვთისოს. ისიც დაჰმორჩილდა ბედს. ოლოლები აღდგნენ თუ არა და დანიახეს ხბო (მართლაც ფათას ნატვრა აუსრულდა: დეკნიკომ ხბო სწორედ მაშინ მოიგო, როდესაც თითონ სული განუტევა), მაშინვე იმას მიჰვარდნენ და დედის გარემოება აღარ მოჰგონებიათ. თუმცა ჰბოდავდა ფათა, როცა ამბობდა: ხბოს სიხარულში ჩემ სიკვდილს გაჰქნიანო, მაინც მართლა ასრულდა. ხატაურა წამოადგა თუ არა, მაშინვე ქურდულად, მთვარის შუქით, ყველგან შეიქრა, მისისუნსულ-მოისუნსულა და შემდეგ ბანის ერდოს მოაჯდა და იქიდგან ზვერვა და ყნოსვა დაიწყა, თუ სად უკეთეს სურათს ან სანოვავეს ჰნახავ-ჰყნოსავდა. ქათმები მაშინვე მამლის წინამძღოლობით კარ-მიღამოს მოედნენ და რუკ-რუკ კაკანით უღარდელად ნავვის ქექას შეუდგნენ.

მეზობლების ნუგეშმა ღვთისოს გული მოუბრუნა, და მიცვალებულ ფათას წესის ასრულების ზრუნვამ ხომ სულ გაუქარწყლა მწუხარება. მხოლოდ ბროლია იყო უნუგეშო. საცა იმ ღამეს და-

ევლო, ეხლაც იქვე იყო და არ ინძრეოდა. თითქმის ზედა ღებოდნენ, მაგრამ ის კულსაც არ იქნევდა. სხვა დროს ღეთისოს კარ-მიდამოზე ჭიანჭველასაც არ შეეძლო გავლა და ეხლა-კი ვინ გინდა არ ჰთვლავდა ფეხით ამ კარ-მიდამოს. მწუხარებამ მთლად დაამონავა. და ღეთისოს უმადურებამ ხომ სულ დაადამბლავა, როცა იმან იკვილა: „შენი თავი ამოიქამეო“!..

ვიღრე ფათა არ დაასაფლავეს, არ განძრეულა ბროლია.

დასაფლავების შემდეგ კი... აბატია ღეთისოს შეურაცყოფა და ისევ თავის მოვალეობის შესრულებას შეუდგა: აღარავინ გააქაჯნა, „ოლოლებთან“ ერთად ხბოს ეთამაშებოდა და უვლიდა, მაგრამ მაინც თავის გუნებაზე არ იყო...

ფათას დასაფლავების მესამე ღამეს მეორე უბედურება ეწვია ღეთისოს ოჯახს. „დეკნიკოს“ თურმე ხბოს ბუდე ვერ დაეგდო. ამას აბა, ამ დროს ვინ შეამჩნიებდა?!

ამ ღამესაც ბროლია მთვარეს ემუდარებოდა, მაგრამ არავის გაუგონია.

გინდ გავგონათ, ბროლას ამოქოქვის მეტს რას გაარიგებდნენ!

ღეთისო დილა-ადრინად წამოდგა და რა დაინახა?!

დეკნიკო გაშოტილი ევლო. დაქცეტილი თვალები, პირი და საცა კი სინოტივ ჰქონდა, მსხვილი ბუზებით ამოჰსებოდა. კიდთან ახლო მამალა დაჰრუკ-რუკებდა, დედლები კიდევ დიდის მუსაიფ-ყაყანით მამალას გარს ეხვეოდნენ. ბროლა-კი შორი-ახლოს ევლო და არ ინძრეოდა.

— ეს ლა მაკლდა!.. — წამოიძახა ღეთისომ და თავი მოიფხანა.

— უსულადო მაინც არ მომეკლა... გადაჰხედა ხბოს, რომელიც ბავშვების გვერდით იყო მიბმული, და ტირილი ყელში მოგებჯინა.

ველარ შეჰსძლო თავის შემაგრება და ქვითინი მორთო: შენც დაობლდი, ჩემო ფუჩინავ, შენც!.. შენც დედა მოგიკვდა ჩემი ოლოლებივით!.. მივიდა ხბოსთან და გულში ჩაიკრა...

VII

...როგორ ამუშავებ ცალ უღელს?! ვერც მოჰხნავ და ვერც დასთავა! სწორედ ამისთანა გარემოებაში ჩავარდა ღეთისო. გარედ გავიღოდა, სახლი უბატრონოდ რჩებოდა, და სახლში შევიდოდა, გარედ აღარავინ იყო გამკეთებელი. სწორედ ცალუდელა ხარს დაემსგავსა. ხუთისა და ექვსი წლის ჩიტო და ბელურა რას გაუკეთებდნენ? ისაც კარგი — ხბოს არ ჰშორდებოდნენ და უვლიდნენ თავიანთებურად, ბავშვურად... ხან ჰკოცნიდნენ, ხან ჰურს აქმევდნენ, მეზობლისას წაიყვანდნენ და რძეს ასმევდნენ, და ხან კიდევ ბალახს აქმევდნენ...

ჩიტო, ბელურა და ხბო ეხლა განუშორებლნი გახდნენ: ერთად თამაშობდნენ ველზე, ერთად ჰსქამდნენ და ერთად იძინებდნენ. ხბო თითქოს ჩიტოსა და ბელურაში გაიქნა, და ბელურა და ჩიტო კიდევ ხბოში, ყველანი კი ერთმანეთში. —

ღეთისოს და მთელ სოფელსაც ერთი თვის შემდეგ ეს სამი არსება უერთმანეთოდ ვერ წარმოედგინათ. თითონ ეს სამნიც უერთმანეთოდ ვერ გაჰსძლებდნენ. ღეთისოს უხაროდა ასეთი გაერთსულოვნება, მაგრამ თავის ოჯახზედაც ჰფიქრობდა.

ცალუდლობა წარმოუდგენელი იყო იმისთვის, და ამის გამო მეუღლის ძებნას შეუდგა...

ს. ბედობის პირდაპირ არაგვ-გაღმა მთის კალთაზე ბედობისათვის პატარა სოფელი იყო გამოქიმული. ბედობიდან იმ სოფლამდის ხმას გააწვდიდი, მაგრამ მიმოსვლა კი აგრე ადვილი არ იყო.

სწორედ ამ სოფელში დაქვრივდა იმავე დროს ერთ მრავალ-რძლიან ოჯახში ქალი. ქვრივ რძალს მრავალ-რძლიან ოჯახში არა უხარია. სხვა არა იყოს რა, ერთ დარბაზში ქმრიანი რძლები უგორდებიან გვერდთ თავიანთ ქმრებს, ის კი საღმე კუთხეში უნდა მიეგდოს მარტოკა და...

კიდევ კარგი, თუ შვილი ჰყავს. იმას მაინც მოიწვევენ გვერდით. მაგრამ ეს სულ სხვაა.

აი, ღეთისომ სწორედ იმაზე იფიქრა და ჩქარა სისრულეშიც მოიყვანა. როცა ღეთისომ და კუტამ მიიტრია-მოიტრია თავიანთი მიცვალებულები, იმათ შეერთებას რაღა ეწინააღმდეგებოდა!

მართლაც ერთ მშვენიერ დღეს, თოვლის პირველ ჩამოყრაზედვე, ღეთისომ გაღმიდან გამოღმა გამოიყვანა კუტა თავის შვილის წლის ქალით ციკათი და ფათას ადგილას დაამკვიდრა. ჩიტოს და ბელურას არც კი უფიქრიათ ამაზე რამე. ვერც კი შეამჩნიეს ეს ცვლილება, ისე იყვნენ გართულნი თავიანთ ხბოთი. აღსრულდა ფათას სიტყვები: „შენ გაიახლებ ლოვინს“... გაიახლა ღეთისომ ლოვინი. ფათას მაგივრად კუტა დაამკვიდრა. ფათას ნატურაც აღსრულდა: „ნეტავ დეკნიკომ მოიგოსო“... მოიგო მართლაც იმ ღამეს, და ჩიტომ და ბელურამ დედის სიკვდილი ხბოს აღერსს გააყოლეს. ვერც შენიშნეს. აგრედვე ვერ შენიშნეს კუტას დაამკვიდრება. დედა ნატრობდა სიკვდილის წინ, ნეტამც ჩემი სიკვდილი არ შეამჩნიონო და მართლაც, არ შეამჩნიეს, ხოლო კუტამ სხვა მხრივ შეჰხედა თავის დაამკვიდრების შეუმჩნელობას...

VIII

გაზაფხულდა კიდევაც. არე-მარე ნახად მოირთო და გაზაფხულის მზის სხივებში დაჰკურავდა. ს. ბედობი დედიან-ბუდიანად ისევ გარედ გამოიფინა და ჩვენი ოლოლებიც თავის ხბოთი ტყეს მოედევნენ. ოჰ, რა ნეტარებას ჰგონობდნენ ეს სამნი ერთმანეთის ხილვით და ერთად ყოფნით!..

კუტა და ციცა ბევრჯელ შეეცადნენ მთელი ზამთრის განმავლობაში ხბო თავიანთკენ გადაებირებიათ, მაგრამ ამაოდ. ხბო იმათ არ ეკარებოდა. ციცა ბევრჯელ აცრემლებულა და დედის მკერდი დაულობია... კუტა იტანჯებოდა თავის ციცას ცრემლიანს რო ჰხედავდა, მაგრამ ჯერ-ჯერობით ვერა გაერიგებინარა იმის ცრემლების მოსამშრალეზლად.

თან და თან კი, თუმცა ნელა, უმწიფდებოდა საზარელი აზრი კუტას... კუტამ ბევრჯელ ჰსცადა ოლოლეების აცრემლება ვაჯავრებით, თუ გატყვებით, თითქოს იმათი ცრემლი ციცას ცრემლებს მოამშრალეზდა, მაგრამ ვერას გახდა. რაც უფრო სასტიკად ეპყრობოდა, მით უფრო ღრმავდებოდა ამ სამი არსების ერთმანერთისადმი სიყვარული. ეს გარემოება კი ერბოს ცეცხლზე აღვენთებდა...

გაზაფხულმა სულ მოუმწიფა კუტას საზარელი აზრი, რადგანაც ციცა უფრო მწვავედ იტანჯებოდა. დილით ადრე გამოვიდოდნენ ერთად ოთხივე. გაიქცეოდნენ ერთად ტყე-ველისკენ.

ციცა თავის უხეშის მოქმედებით ხბოს აბრაზებდა. ის-კი სცილილობდა არ მიჰკარებოდა. ბევრჯელ კუდს დაუჭერდა და აეთრეოდა, ან კიდევ ყელზე ხელს მოუჭერდა და თავის გვერდიდან არ უშვებდა. ხბო პირველ შემთხვევაშივე თავს დაამტვრენდა და ოლოლებს მიეაღერებოდა. ისინიც ნაზად ხელს უსვამდნენ და ჰკოცნიდნენ. გაბრაზებული ამ სურათით სახლისკენ გარბოდა და ასლოკინებულ დედას კალათაში უვარდებოდა...

ბედი მგოსნისა

ღრამა ხუთ მოქმედებად.

მ ო მ მ ე დ ნ ი პ ი რ ნ ი :

თავადი ლევან.

თამარ, ამის ქალიშვილი
ნიკო, ახალგაზ. მგოსანი
ირაკლი, ნიკოს მეგობარი
თავად არჩილი.
დათო
ბესარიონ | არჩილის
თედო | მეგობრები.
გიო და სხ.

თომა — მათხოვარი.
ვასილ { თომას შვილ.
შალვა {
გამდელი.
აჩრდილი.
ნიკო.

ხალხი, ბრბო არჩილისა, პოლიციელნი, ჯალათი, მღვდელი, ჯარისკაცნი, მოსამსახურენი და სხვა.

შ ე ს ა ვ ა ლ ი.

ვით დავივიწყებ ციურ სახეს,
თუნდ კადაფრანდეს უცხო მხარეს?
გული თაყვანს სცემს, ეაფერსება,
მარად მისთან ჭქრას ნაზი ოცნება!

IX.

— ვაი, ვაი!.. ძვლები მემტვრევა!.. არ მომეკარო, არ მომეკარო, თორემ სულ დავილეწები!..

ღვთისოც შორი-ახლო იჯდა და გონს ვერ მოდიოდა...

— ადამიანო, რა დაგმართნია?! რა მიწის მგელი გამოგივარდა?!.

— ვაი, ვაი!.. ძვლები მემტვრევა!.. ჰყვიროდა კუტა, და მართლაც, ყოველ გადაბრუნებ-გადმობრუნებაზე გამოისმოდა ტაცა-ტყუცი...

ტკბილად ეძინათ ოლოლებს, ციცას და ხბოს. ბროლა კიდევ უცნაურად მთვარეს შეჰყეფა. ღვთისოს ელდა ეცა ეს ხმა ბროლასი. წამოავლო კეტს ხელი და გარედ გამოსვლის უმაღ ბროლას ესროლა.

— აი, შე ვერანავ, შენა!.. შენი თავი ამოიქამე!..

ბროლა წკმუტუნ-წკავ-წკავით გაიქცა და სახლს მიეფარა. იქ ობლად მიეგლო ბროლა და საშინელი ოღნავის ხმით წკმუტუნი დაიწყო... ღვთისო დერეფნის ბოძთან ჩამოჯდა, ზედ ზურგით მიეყრდნო, და შავმა ფიქრებმა წაიღო... „რა უშველოს?! როგორ მოიქცეს?! ნუ თუ კიდევ დაცალდება?!“

სახლიდან კი „ვაი... ვაი“... გამოისმოდა. მხოლოდ დრო-გამოშვებით მიწყნარებოდა ხოლმე...

შ. არაგვისპირელი.

(შემდეგი იქნება)

მისკენ მივიღტვი, მისით ვსუდღგმულაბ,
გზას მინაიებს ბნელით მოცულს!..
მის წინ მუხლს ვიდრეკ... მასკედ ვლოცულაბ,
სსრწარკვეთილს მიმხნევეს სულს.
მასვე მივუძღვნი ამ ნაწარმეკს,
გულის ნათლად თქმულს იგი მიჭხვდება;
სხვას არ ვპირდები, სულს ვერ ადვუგზნებ, —
რა კადიკითხვას მოეწეინება.

მოქმედება პირველი.

სურათი I.

ბ ა ღ ი ს ბ ო ღ ო .

სცენის სიღრმეში მოსჩანს ლევანის კარმიდამოს ნაწილი. შუა სცენაზედ დიდი მუხის ხე სდგას, რომლის გვერდითაც წყარო გამოდის და იქვე ფერდოზე მიჩქრიალებს. ნაძვთა შორის რუს პირად წამოაწოლილია თამარი და წიგნს ჰკითხულობს.

თამარ. ნეტა ვინცნობდე ამ ლექსთა დამწერს!..
ნორჩ გულსა ჰხვდება გრძობით აღსვსეს!
ცისკენ მიმაფრენს და მაფრთოვანებს,
ხან ნადვლიანსა ცრემლს მადვრუეინებს.

ხან ჰქუხს და გრვინავს.. ხან იბუნდება,
 ხან ვით მზის სისიეი გამობრწყინდება!
 ნეტა ვინცნობდე ამ ლექსითა დამწყურს!—
 (წიგნის ჰეურცლავს)
 აი, სურათი! თვალით შექს აფრქვევს!..

(სურათს აცქერდება. შემდეგ წამოდგება და წყლის ნაპირზე ყვავილებსა ჰკრავს. რომელიც მოეწონება წიგნში ჩასდებს და თან კონასა ჰკრავს. სიმღერით აპყვება ბუჩქებს.)

სურნელფანო, ტურფა ყვავილო,
 ნორხად აზრდილხარ ამ წყლის ზირზედა,
 მაგრამ მოგწევეტავ და შენ კვლავ ველარ
 გადიფურჩქნები მზის სისიეებზედა!..
 ველარ იხილავ კამკამს ნამსა,
 აწ მოჭმორდები ამ არე-მარეს;
 აღარც ეს წყარო შენ ხანსა გეტყვის,
 ველარც შეეტრები შენ ცაზედ ვიფარეს!
 ადრე მოგწევეტავ, შენით დავსტკებები
 და ჩემსა ხელში მსწრაფელად დასტკებები!..

მე ეს ყვავილი უფრო მამწონს, ტურფა რამ ანის.
 ტრელი ჰეხელად ამას ელტვის.. ზედ დაჭვარავტებს!
 აგერ მეორედ მას თან მოჭევა... რა რიგ თრთოლავენ...
 აღბად სტებებიან ტებიდას წვენიით... ქვ, ზევით წავად!

(ყვავილის კრეფით მიდის და მეორე ფერდობზე ბუჩქებს ამოეფარება. მარცხენა მხრით შემოდის ნიკო, უკან ირაკლი მისდევს ჩანგურით ხელში).

ნიკო. სატრფო აქ ცხოვრობს! ნეტარ არს იგი,
 რომ ამ სურათით მუდამა სტებებს;
 მისთვის კვლავ-ღრეში მე ცრემლებს ვაფრქვევ,
 ის კი ყვავილებს ეაღერსება!..
 აბა, ირაკლი, მიმოიხედე,
 ჰხედავ, ბუნება რა რიგად ჰხარბის?
 აგერ, იქ წყარო ცვრებად იფრქვევა,
 გასმის ბუღბუღი რა ტებიდად ჰტალობს?

ირაკლი. მართლაც რომ დიდად ბედნიერია,
 ვისაც ბუნებით უსარგებლბია
 და თვისი დღეები ამ ბედკრულ ქვეყნად
 ნეტარებაში დაუღვავა
 ჩემი იმედიც, აი, აქ ხცხოვრობს.
 მას ძლიერ უფარს ეს ყვავილები
 და დილით ადრე დაუღაღავად,
 ჰკრეფენ და ჰკრეფენ ნორჩი ხელები!
 განთიადისს მე დამინახვს,
 გულს ყვავილითა როგორ იქარგავს!
 აქეთ იქმნება გამოარბოს,
 მას შენ მოეჭვრეფავ, შეგკონავ ყვავილს;
 ღამისად მოფრთავ და შიგ გულში-კი
 უგვე დაწერილს ჩავდებ ჩემს წერილს!
 რის გამოიფლის გზას გაღვუღობავ,
 ვმტდები რითმე მოფხიბლო იგი,
 თუ არ მოჭხერხდა, მამინ ხასუსსა

ჩემს მაგიერად გასცემს ეს წიგნი! (ყვავილებს ჰკრეფს)
ირაკლი. ყვავილებს ექვთ თამარცხოვის?
ნიკო. შენ გამოიცან! მსურს კონად შეგჭკრა!
 (სისვა და სისვა ყვავილებს მოჭკრეფს: კონად შეგჭკრავს და გულში წერილს ჩასდებს.)

ახ, ნეტა აქეთ გამოარბოს... —
 მაგრამ, ვაი თუ მან არ მიიღოს?
ირაკლი. თუ კი გაიგო, ძმაო, ვინცა ხარ,
 სიხარულითა გულში ჩავგერავს!

ნიკო. კერე გტონია?
ირაკლი. დიას, მგოსნისა ჰტავის სცემენ!
ნიკო. იქნებ სისვა უფავს?!

უარსა მეტრევის და მომიცილებს,
 არცა მიიღებს ამ ტურფა კონას!
 მე კი მას ვეტრევი, მასზე ვფცნებობ,
 მას ერთს შეგჭხარი ანგელისის მსგავსს!
 ერთხელ ვიხილე, მსწრაფელ შევიფარე,
 მას დაფუმხე გული მგხენებარე,
 მაგრამ არ იცის და ესა მტანჯავს!..

ირაკლი (ჩანგურს დამღერის)
 თუ გსურს ვინმე შეიფარო,
 სატრფოდ ტურცა გამოხსნე;
 თუ გულმა გულს გაუღიმა,
 შენც უჩვენე შენი სანე!
 თუ არა და მოერიდე,
 ვეფლავნ კიდეც ბნელი მანე;
 გაემები, ბედს იწეველი,
 გაკემურვის ჰიბისხე!

ეს ლექსი გჭკონებ შენც გაგონდებ
 გუშინ ექსტრომტად სთქვი და ჩავსწერე.
 მას შენმა ლექსმა შენვე განწავლას,
 ჩემო ძვირფასო, ტკუ-გონება!
 თვალი მოგჭკარი! თამრო ექნება!

ნიკო. ჩუ! ვგონებ, აქეთ მართლად ის მოდის...
 მარტო დამტრევე.

ირაკლი. ჯერ ჰკრეფავს ყვავილს. (ირაკლი გადის)

ნიკო. გზა გაღვუღობო? როგორ მოვაქტე?

მივცე წერილით კონა ვარდისა?

გული განკალებს! ვით გავუმღაღვლო

მიხეზი სულის ტანჯვა-დარდისა?

(ბუჩქებს ამოეფარება, თამრო ბაღაკით მიდის და ზედ წაწედება, ორაგენი შეკრთობიან.)

თამრო, მანდ ვინა სდგახარ?

ნიკო, მე გზას გიღობავ!

თამრო. რადა?—ვინა ხარ?

ნიკო, მე ეგ არ ვიცი!

თამრო. უბრთხილდა შენს თავს!

ნიკო, ნუ მინისხდები!

თამრო. მე შენ ვერ გიცნობ!

ნიკო, ეს ხომ ბაღა?

თამრო. და ჩვენ გვეკუთვნის.

ნიკო. ყვავილის კრეფა ქალებს თუ გაუვარო,
 მერწმუნე, ტურფავ, ეს არც ვაყებს სისვა.

სულთი მწუხარე სასერიოდ მე მივდიოდი
 და რა ამ ადგილს გადმოვხედე მეტად მშვენიერს,
 აღარ ვინდამე შორს წასვლა და აქეთ გადმოვხედი..
 უვალივით შორის დავინახე იგი ფრინველი,
 რომელსაც მუდამ ოცნებათა თავს დავსტრიალებო.
 ეს უვალივით კონად შევხედე იმ ფრინველისთვის
 და ამ კონაში გავახვიე თვით ჩემი გულიც.

აი, მიიდე, თვით ეს კონა გავაგებინებ,
 თუ მე რისთვისაც შეგახედე, გზა გადავადებ,
თამრო, არა მინდა-რა, ჩამოშენდე.

ნიკო. ამით გაიგებ ჩემს გულის თქმისა...

თამრო. გაჩერდი, კმა!

ნიკო. ნუ მინახელები!

მაგით მხოლოდ იმ გულს დანატანჯავ,
 რომელს უფერხად და შენ ერთს მარად თავიანთ გტყმს.

თამრო. ნახი სიტყვები ღრმად გულში მწვდებს,
 შეგება-სიამის მით მარცხობისთვის;

მივიღო კონა?—დაე მივიღებ...

ნორჩი უვალივით რას დამიშავებს?

(ერთმანეთს გაშტერებით უდქვრან. შემდეგ თამარი კო-
 ნას ჩამოართმევს და გაიქცევა.)

ნიკო. მოჭფარდა ბუჩქებს... კონა წაიღო.

რას უცბად მოჭხდა ეს უვალივითი!

(ოცნება შეწყობილი ნახეს მიუერდნობა და სდუმს. გა-
 რედ ირავლი ჩანგურს უკრავს და მის ხმაზედ ნიკო გა-
 მოყრეკილავს.)

სულ დამვიწყდა, მეგობარი გარედ რომ მიცდის.

შეუვარებულ გულს სტრფო ახსოვს და სხვას იფიქრებს...
 ჭი, ირეკლი!

ირაკლი (შემოდის), არ გინდა დასთმო ტურფა
 რად დაგდრეკია, ძვირფასო, სხე! | სმითხე,

ნიკო. არ ვიცი!

ირაკლი. როგორ? შენს მიზანს ვერ მიადწიე?

ნიკო. მე არც ეგ ვიცი! ვიცი მხოლოდ კონა წაიღო.

ირაკ. მაშ მიზანი შენ მეგობარო, ავსრულებია!

წინასწარ გრძნობა ჩამოურხულებს: უარს არ ეტყვის!

ნიკო. ოჲ, ეგ რომ მიხედეს...

ირაკლი. შეუძლებელი რა არის სოფლად?

ეური დაუგდე აბა ჩანგურსა;

მისი სიმთ შდერა ავაფრთოვანებს

და იმედებით ავაგებს გულსა!

ზედ დაფაშდერებ ლექსს მოქარგულსა,

არა უნახსა, შენგანვე თქმულს!..

ნახი ოცნება შორს გაგიტაცებს,

სევლით აღსავსეს მოგიღებენს სულსა!

(ჩანგურს უკრავს. ნიკო წყლის ზირას ხავს-მოკიდებულ
 ქვაზედ დაეყრდნობა და ეურს უკვდის.)

სიმღერა.

შავი სეუდის ნაკერწავლი
 სტრფოთს თვალებს მომაკონებს;
 მთვარის შუქის ნახი ქსელი
 ხან მადხენს და ხან მადონებს,

ივერიის მზეს-სეული
 სლამო ჟამს ჩანს და მდერის;
 თვით ნათელი, ნათლის სეულით
 სასურველსა შორით ელის,
 გამსჭვირვალე, ლაფვარდი ხარ,
 უვალივითი დელოვადი;
 შემიწირე, მსხვერპლად დამწვი,
 სულის ხმა გახოვს იდუმალი.
 გადიდებ და შენს გარეშე
 არეინ მიგის ამა სოფლად;
 სულს მომბერე სინარული
 და გამხადე მკობელ მკონსად!

(გათავებს სიმღერას. ნიკო დადგრემილი სდუმს.)

აბა რას იტყვი, სამ მართალია?

შენ მან მოგებრა ცის ნიჭნი ქვეყნად

და თავის მკობად შენს გქმნა მოკონსად!

ნიკო. მე ეგ სიმღერა სეუდის უფრო მგონის...

ირაკლი. ვით შენს გულსა ჭსურს მაშინ დასტებები,
 რის თამრო გეტყვის, „მეტ შეუვარება“!..

ნიკო. მან რომ ხელი მგრას, არ ვიცი თუ რა გა-
 შავი სამარე მისი ხელით მე გამოთხრება! | დამხდება?—

ირაკლი. დამშვიდდი ძმაო, რისთვის აფრქვევ ჯერ
 მწარე ცრემლებს?

ხვალ სლამო ჟამს, რის მზე მთისკენ გადაჭხრის სხივებს,
 და რის ნიავი არეს დაჭბერს და გაავრდილებს,
 მაშინ მე და შენ გავფაროთ იმათ ტურფას სხლს,
 ის აივანზე გადმომდგარი ხშირად მინახავს

ნიკო. (აწვევტინებს) მაშინ წერილის ზსუსხს მო-

ირაკლი. და შენს ბედ-იღბალს | ვსთხვო...
 ის დრო გადასწვევტის... ესლა წავიდეთ! (გადაიან)

(შემოდის ლევანი)

ლევანი. ახ, ეს სიბერე რა ძნელია, მუხლთ მომეკვითა!
 შენ ხარ მხოლოდ სიჭბუბუკე, მთელ სიტაცხელში,
 ვარდი, რომელიც ეოველ სულდგმულს ატობის და ჭხი-
 ბლავს.

მგრამ, ვაი, რომ იგი ვარდი სულ მალე სქვინება
 და მისი ნაშთი ამა სოფლად ნაკვდა რჩება!
 ძველი მოკვდება და მის ადგილს ნორჩი დაიჭერს...
 მეც ცალი ფეხი სამარეში უკვე მიდგია
 და არ ვი ვნადვლობ ჩემ თამროსე, ჩემ ქალიშვილსე,
 აწ ვი დრო არის ვინმე საქმროდ აღმოუჩინო..
 მგრამ ვინ არის? ვისა ვჭბოვებ შესაფერ სიძეს?

ჭო, მომაგონდა თავადი არხილ,
 მან ჩემი შვილი შეჭევაობია;
 მგრამ მე იმას უარი ვუთხარ,
 ეური სულაც არ მითხვობია!
 რა დიდად შევცდი! ის თავადია!
 დიდი ქონების ზატრონი არის
 სად სიმდიდრეა, მოგესხენებოთ,
 ბედნიერებაც მხოლოდ იქ არის!
 ესლა წავად და ამ ჩემსა აზრას.
 გამოგუმფლანგებ ძვირფასს თამარს!
 ის თავად არხილს არ დაიწუნებს

და ჩემის რჩევით მას შეიუღლებს!
 (კადის. შემოდის თამარი წერილის კითხვით.)
თამარი. წასულა იგი! აქ აღარა სჩანს.

ნუ თუ ის არის დამწერი წიგნის?
 ნათელი სხე გულს ჩამეხერგა,
 და ეხლაც მისი მსგავსი ხმა მესმის!
 მისი თვალები რა რიგ ბრწყინაფუნენ,
 ხან ილეოდნენ, ხანაც ელაფუნენ!
 მკრთალი ნათელი მის ტურფა სხეს
 ნარნართ, შუგბით უფრო ამკობდა!
 თქ, ღმერთო ჩემო, იმისი ხიფათი
 ჩემში რამდენი ცვლილება მოჭხდა!

გრძობა შეოთავსე გული მიწუნს,
 გადეთვარა სეგდა გულს;
 რისთვის გნახე ის ჭაბუკი, —
 მისდაში ვგრძობ სიყვარულს!
 ვიტანჯები, ვთრთი, ვგანგალებ,
 სუნთქვა მეტად მიძსეულდება;
 მისი სხე ცის სივრცეში
 ანგელოსად შელანდება!
 ღმერთო ჩემო! ხსნ რა უცბად
 გულს იმედი შენადება?
 მამის იგი სიყვარულს
 ერთგულბის და კმენება!

აი ამ ადგილს რა გრძობითა მიწერს,
 ღრმად გულს მწკვდება და მათერთოვანებს!
 (წერილს ჭკითხულობს)

„მამ გაბობრწეინდი, მიფინე შუქი ეგ სოცარო
 „და განნათლე კვლავ ცა ჩემი ესრედ საზარო!
 «გულს მოკლულს შენის ტრთობით ტანჯვა აკმარე.
 «მომეცი ბინა შენთანს ახლოს და გამზარე!

„ნიკო“.

სახელიც სწორედ ნიკო ჭრქმეგია;
 იგი ლექსები და ზოგებები
 ნუ თუ ამისი დაწერილია?
 თუ ასე არის, სხვა რაღა შეთქმის,
 თუ არა სიტყვა: „ჭოო, შენი ვარ!“
 ზასუხსაცა მოხვს... წავალ ვიფიქრებ...
 ახრი შერევა, დაბნეული ვარ!
 (შემოდის ლევანი)

ლევანი. თამარ, სად მიხვალ—
 მოწეინდის გხედავ

შენ ეხლა უნდა მხიარულობდე.
 მე, იცი შეილო, რა გადაწევიტე?
თამარი. არა მამილო, არა ვიცი-რა!

ლევან. აი, გაიგე, უფრო დამიბდე,
 მე ვინაიდან დავბერდი, შეილო,
 მსურს ქმარი შეგროთ; დავაბინაო,

თამარი. ეურს არ დავუტლებ მე მკ ლანარას!

ლევან. მოიცა, შეილო, რად გამირბინარ?

თამარი. გთხოვ, მკ სავანზე იტევი ნუღარას!

ლევან, მამ რადისდა ვსთქვა, თუ არა ეხლა?

ხომ ჭხედავ, შეილო, მე კარდასუღვარ,
 დამილეგა სიცოცხლის დენი,
 სამარის კარს უგვე მივსულვარ?
 და თუ ეხლა არ დავაბინავე,
 ვინ იცის, შემდეგ რა არ მომეღის?—
 მე მინდა მოგნე ისეთსა კაცსა,
 დიდკვაროვანი რომელიც არის.
 შენი ერთგული იგი იქმნება
 და, ვიცი, შენცა შეგოევარდება.
 მან თავითონ მოხვავა... შეჭეჭეჭობინარ.
 ვაყვანი შეილო, ჩინებულის;
 სიმდიდრით გინდა, თუ სიღამაზით
 ეგვლათრით დიდათ ის შემეუღლას!
 რაო, რას ამბობ! ჭო, გინარინ! —
 თქ, ეს ქალები რანი არიან!

თამარ. ეგ ტეუღია! თავი ანებე,
 მკ სავანზე ნუღარას ამბობ;
 ოდეს მავანზედ იწეებ ლანარას,
 მამან გაქცევას აქედან ვლამობ!
 მე თავითონ ვიცი, ვისაც ვფირჩევი,
 ქმრად თუ სავარდად—ეგ სულ ერთია;
 მავანში შენ ვინც კი მოგწონება,
 მასზე ბასი სწორედ მეტია!

ლევან. ვინ დავასწავლა მკვანე ლექსები?
 სავირეგელია, შენ ამბობ მავან?
 როგორა ჭბედავ მამის წინაშე
 ასეთი ურჩი ახრის წარმოთქმას?

თამარ, ძვირფასო მამავ, ნუ განრისხლები,
 თამარს უეგარხარ და ეეგარები!

ლევან. ჩემო გვრიტეგო, ჯერ ხომ არ იცნობ...
 სხეს უშეგნებს მას ტანადობა;
 მდიდარიო, ღარბისელი,
 ვისაც კი გჭკითხე—ასე ამბობდა!
 სხის მშეგნებას რაც შეეება,
 ქალებს რომ უეგართ—მოგეწონება!

თამარ. მეც მამს გეტევი რომ სიღამაზით
 კაცის ღირსება არ დავასდება;
 არც სიმდიდრეა მკვიდრი რომ განძი,
 ორივე ერთად მალე გაჭქრება!
 თვის ნანდამს სატრთეს გული თვით ჭჭაკებს,
 თუ სხვას მიეცით, მუღამიგლოგებს! (კადის)

ლევან. მე არ მეგონა, თუ ჩემს სიტყებს ავრე
 იწეინდა,
 აღბად რაც ვუთხარ, ვერ გაიგო, ანუ ვერ მიჭხვდა!
 ან და განზდა, რაც ქალებს თვაისება არის,
 ქალს როდესაც სიტყვას ეტევი დიდად მოსაწონს,
 არა გთანხმდება, ტეგრძალება და ხან კიდევ ჭჭობებს,
 შენი ნათქვამი აღასრულა თუმცა გულით ჭსურს.
 უეჭვლია, ასე მამდის ძვირფასს თამარის
 და მეც ჩემს ნათქვამს აღასრულე, მოგჭეფენს ახარულს!
 (კადის)

სურთი II

ქუჩა ლევანის სახლის წინ.
(საღამოა. გამოჩნდებიან ნიკო და ირაკლი, უკანასკნელი
მალე გადის).

ნიკო. ვერ აივანზე არ გადმოდგარა,
რომ მის ზისუხი გამოემუქვანა;
სულ ფუჭად მიდის ჩემი ოცნება..
ჩუ! საშუაის ხმა! თამრო აქნება!..
(მალდა თამარი თარს უგრაგს და ზედ დამღერის—ნიკოს
ერთ ლექსს).

* * *
მწვერვალზედ ვიდექ — მტონდებოდი,
ბარად კი შენი კვანთა მესმოდა
დაშორებულსა არ მშორდებოდი,
ბრწყინვალე სხე შელანდებოდა.

* * *
და შემოცურდა ნისლი ზღვის კილით,
შემომეხვია ჩემად, სიფრთხილით;
თანა მკონიდა ნელის ჩურჩულით,
თან გულს მიწვავდა ვნება-სურვილით.

* * *
თუ სხვა არის ხარ — რად სცნობრებ ჩემში?
და თუ ჩემი ხარ — ტანჯვა მაკმარე;
ოჰ, რად იფარავ ბანდის მკრთალს ლეჩქარ,
ჩემო ტანჯვულთა, გამომეღარე!
(უნებურად ტაშს შემოტყავს, თამარ აივანზე გამივს)

თამარ. ვინა ხმაურებს, ტაშის ვინ უგრაგს,
დაბლა კი, ვგტონებ, არავინ მოსწინა!

ნიკო. აქ დაბლა მე ვარ და მე ვხმავრებ,
ურს ვუტრებ თარსა და გულით ვხარებ!

თამრო (თავისთავის)
ნიკოა, გუშინ ბაღში რომ ვნახე. —
აქ მოსწინა არაფერია
და მით უფრო რომ სიმღერის კილო
არ ახლია — ძველის ძველია!

ნიკო. მე არა ვსტეუი და არც ვპირფერობ!
ეკე სიმღერა მით უფრო მომწინს,
რომ შეუვარებულს გულსა ამხნევეს
და იწვევს, შეება ბრძოლაში ჰბოვოს!
მეც გამამხნევა შენმა სიმღერამ,
მიტომ თამამად გთხვავ წიგნის ზისუხს;
გამატებინე, ნუ დამიფარავ,
რამ მომისაჯე შენთვის წამებულს?

თამრო. მე მოკისჯავო? — მე რა სჯემე მაქვს?
ნიკო. ნუ, მაგრე ცივად ნუ მსმენ სიტყვას!

თამ. მამ ამ წერილით ზისუხს გაიგებ!
(წერილს ჩამოაგდებს და შიგნით შედის, ნიკო წერილს
ხელში იჭერს. საჩქაროდ ჰქსნის და ჰკითხულობს).

„რადაც ძალა ჩემ ნორჩ გულსა შენკენ იტაცებს
„და ამ წერილის შერებთი იგი გიცხადებს
„რომ საშუალოთ ევარები მათზე ძლიერად,
„ვისაც კი ვინმე ჰეფარება ამ ბეჯერულ ქვეყნად.

ახალ საღამოთი ბაღში მოდი, იქ გინახულებ.

ნიკო. (დაიქრდება და შემდეგ აღტაცებით იტყვის)
ოჰ, სისარული! ოჰ, წყარო ხარ ნეტარების!
თუნდა ვიცოცხლო მე მრავალი ათასი წელი
და სულ მის ახლო, მის გვერდითა ვიმუთყუებოდე,
ვიფიცავ, ჩემ აღერს ბოლო მახც არ მოკლებს!
(შემოდის არჩილი, უკან რამდენიმე მეგობარი მოსდევს)

არჩილ. შენ მაგრე გძნობით ვისთან ჰბასობ?
ნიკო. ოჰ, არჩილ, შენა? — რა გკითხება?

არჩილ. მითხარი ჩქარა, გამაგებინე!
ნიკო. მეტად ძნელია მავის გაგება!

ეგ აქ მე ვიცი და მალა ზეცამ...
მაგრამ ეს მითხარ, რისთვის განრისხდი?
ეგ არ შეგვერის ჩემი ძველს მეგობარს!
სულს რად იმოფთებ, ძმა დამშვიდდი!

არჩილ. ეს ჩემი გული არ დამშვიდდება
და მეგობრობის ძვირც ვაწვდება,
ეჭვი შექნაწავი თუ გამართლებდა.
მე მაშინ მხლელად მტერი ვაქმნები,
მტერი მოსისლე და უღმობელი!

ნიკო. სიტყვებს კი ამბობ, მაგრამ რას ჰნიშნავს
გპტებს მათი არს მეტად ძნელი!

არჩილ. აი, გაიგე! ამ სახელშის ცნობრობს
ჩემი მნათობი და სუფარელი
და შენ უფრთხილი უღეთო ეტყებას...
ჰო, სომ მიმინვდი ჩემსა სიტყვებსა?

(ნიკო სიცილით გადის, არჩილი გაბრაზებული თვალს
გაყოფებს)

არჩილ. მაგ საზიზღარმა სასცილოდ ამოგლო კიდევ?
მიფრთხილდი, ნიკო, ჩემს მეტოქეს მტრად ვაქცევ ხოლმე.
მე იმის სახეს ვაგვირდები რა უფრო ღრმად,
შავი თვლებით აშკანავებს თამროს სიყვარულს
და წინადვე ვგრძობ, ეგ იქმნება ჩემი მეტოქე.

(შემოდის თამარ-მთხვარი, უკან ორი შვილი მოსდევს.
თამარ არჩილთან მივა მოწველების სათხვრელად და არ-
ჩილი ისე გადის, რომ ურადლებას არც კი აქცევს)

თამარ. აი შვილებო, აქ სცნობრობს ლევან მდიდარი,
მას ჩვენზედ ბევრჯელ მოუღია დიდი წყალობა,
აქეთ მოდიან!

(შემოდის ლავანაკით ლევანი და არჩილი)
ლევან. დიდ ბოდიშს ვინდი იმ დღევანდელ უარის
თქმასზე.

და ვერც გიცნაით, თუ მთხვრელი თქვენ ბრძანდებოდათ!
მე იმ დროს ვიყავ რადაცაზე გაჯავრებული
და არ მესმოდა, ჩემი ენა რასაც ამბობდა!

არჩილ. თუ თქვენ იმ თხვრანს ადმინრულებთ...
ლევან. გაძღვეთ სიტყვას!

შეირთე, შვილო, ჩემი ქალი, გაბუნებოდათ.
თამარ. უფალი იუთ თქუნი შემწე, თქუნი მფარველი!

ლევ. თქვენ ჩაიბრებთ ჩემს სიმდიდრეს, ჩემს ქონებას,
რადგან შემგვიღრედ ჩემ შემდგომად ჩემი ქალი
და ის ქალი კი სულით, გულით თქვენ გეკუთვნებათ!

ვასილ. მამა, ეგენი უურადლებსარტ კო გაქვეყნ.
თომა. უფალი იყოს თქვენი შუქვე, თქვენი მფარველი!
 (ლეკანი მოწყვლებს აძლევეს და თამა თავის შვილებით
 კადის)

ლეგ. თავადიშვილო! მატრე ძლიერ რამ ჩაგაფიქრათ?
არჩ. ოჲ, ასე ძლიერ ჩამაფიქრა იმ მოკლენამს,
 რომელმაც გული გაანათა, სხივი მოჭყინა!

ჩემი სურვილი აღმისრულდა, ოჲ სისხრულთ!
ლეგან. თავადიშვილო, შევიდეთ სხალში

მავ სკანზუკა ვიღაზნაკოთ;
 და რაც დაგასკვნათ, იგი შემდეგში
 სისრულეშიაჩ ჩვენ მოფიქვანთ!

არჩ. მობრძანდით თქვენ წინ, მეც გამოგვეპოთ!
 (გადიან).

ა. შანშიაშვილი.

(შემდეგი იქნება)

ჰ ე ი ნ ე ლ ა ნ

დღით გაგზავნი ღამაზ იებს,
 დღით ტყეში დაკრეფილეს,
 და ვარდებსა სვამოთა,
 რტაც ღამის ბინდი შდის ფრთებს.

იტი, ამით რას გგულისხმობ
 და რა მინდა გაგაკონა?
 დღით ერთგული იუთ სოფლე
 და დამდამე მკატნო, მკატნო!

ი. მქედლიშვილი.

ლიტერატურული საღამოს შესახებ.

8 მაისს, ქართულ თეატრში ბ-ნმა გრიგოლ
 რობაქიძემ გამართა ლიტერატურული საღამო, შემ-
 დგის გეგმით: ვაჟა-ფშაველა: „კლდის ქალი“ და
 «სიმღერა» (ლექსები), ნ. ლორთქიფანიძე: «უცვლად-
 ვი გველი» (ლეგენდა), ილ. ელფთერიძე: «სიყვა-
 რულის ყვავილი» (ნოველა), გრ. დიასამიძე: *
 (ესკიზი), კ. მაყაშვილი: «მხეცი და მხატვარი»
 (ლექსი), ლევ. მეტრეველი: «ჩანგის კნესა» (მე-
 ლოდია), გრიშაშვილი: * (რომანსი), ივ. გომარ-
 თელი: «ვახტანგ ორბელიანის პოეზია» (მოკლე
 ლექცია), ა. შანშიაშვილი: «სუმბული» (ლექსი),
 გრ. რობაქიძე: «რუსთაველის შემოქმედება» (ლექ-
 ციის ნაწილი). ამათ გარდა სხვებიც იყვნენ დასა-

ხელებულნი, მაგრამ სხვა და სხვა მიზეზებისა გამო მო-
 ნაწილეობა ვერ მიიღეს. საღამოს გეგმა მეტად საგუ-
 ლისხმიერო იყო და საზოგადოებასაც საკმაოდ მოე-
 ყარა თავი თეატრში. „საკმაო“-ს რასაკვირველია აქ
 შედარებით ვგულისხმობთ, თორემ ასეთ დიდ ქა-
 ლაქში, როგორც თბილისია, რომ უკუღმართობა
 არ იყოს გამეფებული, პატარა თეატრმა ან-კი როგორ
 უნდა დაიტოოს მსმენელთა რაცხვი? მაგრამ ასე გა-
 ნებიერებული არა ვპყვევართ გარემოებას და „სა-
 კმაო“-ს ვეძახით იმასაც-კი, რაც შედარებით მცირედ
 უნდა ითქმოდეს.

ასე იყო თუ ისე, საზოგადოება ყურადღებით
 უსმენდა საღამოს მონაწილე პირთ, რომელნიც თავ-
 თავიანთ ნაწარმოებს ჰკითხულობდნენ სცენიდან.
 თვითეულად არ გამოვეუდგებით წინაკითხის დაფასე-
 ბას, ოღონდ წარმოვსთქვამთ რამოდენიმე საერთო
 მოსაზრებას. საზოგადოდ, საღამო არ იყო უფერუ-
 ლი, როგორც ზოგიერთმა გაზეთებმა უკიყინეს და
 პირიქით, ძალიან საგულისხმოც იყო; მით უფრო
 რომ ეს პირველი მაგალითი იყო, და ამიტომაც რა
 გასაკვირველია, რომ ზოგიერთი ნაკლიც ჰქონდა,
 რომელიც ჩვენს პირობაში და გარემოებაში მყოფ
 ერს სრულებით ებატება. ხშირად ზოგიერთებს,
 თითქოს ქება არ ემეტებათ და გაკიცხვა-კი უფრო
 ეხერხებათ. ამასთანავე, თუ როგორმე სასაყვედურო
 მხარე აღნიშნეს, ეს სრულებით საკმაოდ მიანჩიათ
 და დანარჩენს აღარას დასდევენ. ჩვენ სრულებითაც
 არა ვართ გადაჭარბებული ქების მომხრე, მაგრამ
 მართა წუწინაობითაც არაფერი არ გაკეთდება და
 ამიტომაც მართა ეს არ არის საკმარისი საქმის და-
 საწინაურებლად. ვინ არ იცის, რომ საფრანგეთის
 დედა-ქალაქ პარიზში უკეთესი საღამოები გაიმართე-
 ბა ვიდრე თბილისში, მაგრამ განა ეს გასაკვირვე-
 ლია?! იქ, სადაც განათლება, როგორც იტყვიან,
 „სდულს და გადადის“ და სადაც ყოველივე ხელს
 უწყობს ნიჭისა და ცოდნის განვითარებას, რასაკვი-
 რველია, მწერალიც უფრო ხელოვანია და მისი ნა-
 წარმოებიც უფრო თვალსაჩინო. ასეთ ბედნიერთ მე-
 ტიც მოეთხოვებათ. მაგრამ რა უნდა ჰქნას ჩვენ გა-
 რემოებაში მყოფმა მწერალმა, როდესაც მას ყოვე-
 ლივე კუთხით დაბრკოლება ატყდება და არაფერი
 არ უწყობს ხელს სამწერლო ასპარეზზედ დასახე-
 ლოვნებლად. სხვა, უფრო იღბლიან ქვეყნებში ხში-
 რად მართა მწერლობას იხდის ადამიანი სამუშაო
 საგნად და გარემოებითაც და ქონებრივადაც უზრუნ-
 ველყოფილია. თუ სურვილმა და ხალისმა არ უმტ-
 ყუნა—მას სხვა ვერაფერი დააბრკოლებს. ჩვენში-კი
 ესევე გზა სულ სხვაგვარია. აბა, ვის შეუძლია, ჩვენში
 სამწერლო ასპარეზზედ დაუბრკოლებლად იმუშაოს და
 შიშობის მწვავე კლანჭებსაც თავი დააღწიოს, თუ
 იმდენად გაკადნიერდა, რომ მართა სამწერლო მო-
 ლაწეობით განიზრახა ცხოვრების ქაპანში ჩაბმა?
 რასაკვირველია, არავის. ყველაფერს უფრო მეტი

X

1910 წ.

გასავალი აქვს ჩვენში, ვიდრე ასეთ კანდიერებას და ამიტომაც სამწერლო მოღვაწეობა, გარდა თითო-ორი პირისა, ჩვენში სასხვათაშორისო საქმედ არის გადაქცეული. და ამის ბრალი თვით მწერალს კი არ მიუძღვის, არამედ მრავალ ღუბჭორ გარემოებას, რომელთა აშორება ყველას არ ძალუძს და ვერც მოეთხოვება... პირიქით ჩვენ განსაცვიფრებლად მიგვაჩნია, კიდევ როგორ ახერხებს ზოგიერთი ქართველი რისამე წერასა და შეთხზვას, როდესაც თვითიული მათგანი ჩაბმულია ცხოვრების მწარე უღელში, რომლის აპეურიც ვერაგულად სხვისაგან არის დაგრეხილი და სამართიც გარეშე ხელს უპყრია. არაფერი მის სურვილს აღარ ემორჩილება: ენაც გარდაქმნილი აქვს—მის თავისებური ტრიალი აღარ ეადვილება და კალამიც, სხვაგნებურად გაწვრთნილი, ნაძალადეგ გრეხილებს შეჩვეული, თავისუფლად ვეღარ მოძრაობს მის ხელში. ეს შეუსაბამო ნაკლი მეტყველებასაც უძნელებს მწერალს და შემოქმედებაც მისი, საერთო უფერულობის წყალობით, ზანტი და შებორკილია. მხოლოდ ძლიერთ მათ შორის, ისიც ათასში ერთხელ შეუძლიათ წუთიერად თავის დაღწევა, აღმაფრენის მსწრაფლ შეთამაშება, მაგრამ ასეთი ბედნიერი წუთები სწორედ რომ საიშვიათანი არიან, და მათ ეკუთვნის ის საგულისხმო მარგალიტებიც, რომელნიც უკანასკნელ საუკუნის ქართულ მწერლობაშიაც მოიპოვებიან. ჩააყენეთ ასეთ პირობებში, რომელიც გნებავსთ, მეტად განვითარებული ვერც და იგიც მსწრაფლ დაეშვება იმ სიმალიდგან, რომელიც მისთვის დაწინაურებულ გარემოებას და თავისუფალ წარმატებას ურგუნებია. ეს აუცილებელია და ამას კაცობრიობის ბუმბერაზნიც ვერსად წააღვლენ...

ბოდიშს ვიხდით მკითხველთან, რომ ცოტად ავსცდით საბაასო სავანს, მაგრამ სწორედ ეს ფიქრი უნდა გაგვეზიარებინა სხვებისთვისაც, რადგანაც ამაზედ ვამყარებთ ჩვენს დასკვნას ამ სალიტერატურო საღამოს შესახებ. ზემოხსენებული გარემოება ყოველთვის გვაგონდება, როდესაც ქართულ მწერლობის ნაწარმოებს ვჰკითხულობთ ან ვისმენთ.

მ მისის სალიტერატურო საღამოზედ ბევრი რამ იყო საყურადღებო. ზოგიერთი ნაწარმოები მართლაც რომ სასიამოვნო მოსასმენი იყო, როგორც ხელოვნების მხრით, აგრედვე შინაარსითაც. სამწუხაროდ, ზოგის წინაკითხი კარგად არ ისმოდა, მაგრამ ყოველი მწერლისათვის სავალდებულო არ არის მკვეთრი, იერიქონის საყვირისებური ხმა, და ამისათვის ვერავის ვავამტყუნებთ. სამერმისოდ შეიძლება სავალდებულოდ აღარ გახადონ ყოველი დამწერი, რომ უთუოდ თვითონ მან წაიკითხოს თავისი თხზულება. როდესაც დამწერს სათეატრო ხმა არ აქვს, შეიძლება წაიკითხა სხვისაც დაევალოს. ისე კი საამო მოსასმენი იყო, როდესაც ხედავდა ადამიანი, რომ ყველას თავისი წვლილი მოეტანა ხელოვნების

ტაძარში საზოგადოების გასართობად, და ამ მხრით მათ მადლობის მეტი არა ეთქმისთ-რა. საზოგადოებაც ყურადღებით და ხალისით ისმენდა. თუმცა ამასაც ამბობდნენ, რომ ზოგიერთები დაილაღნენო. მაგრამ ეს ერთის მხრით იმასაც მიეწერება, რომ ზოგიერთი ქართველის სმენა ვერ იტანს ხანგრძლივად ქართულს ენას და შედარებით უფრო მსწრაფლად იქანცება ამ ენის მოსმენით, ვიდრე მაგალითად რუსულით. ჩვენ აქ, რასაკვირველია, ვერ დავსწამებთ სასმენელ იარაღს—ყურს განსაკუთრებულ აგებულებას ამა თუ იმ ენისათვის, მით უფრო, რომ ას წელიწადში, ძალიანაც რომ ცდილიყვნენ, იგი ანატომიურად ვერ გადაკეთდებოდა, მაგრამ ჩვეულებას რომ ბევრი შეუძლია—ესეც ყოველად უეჭველია! და უთუოდ აქაც შეუჩვევეული ენის ბევრამ თუ დალაღა ისინი! მაგრამ ლიტერატურულ საღამოს ამაში ხომ არაფერი ბრალი არ მიუძღვის!...

საღამოს გასაცხოველებლად საქირაა შემდეგისათვის მუსიკის დართვაც. ანტრაქტების დროს შეჩვეული მუსიკა ბევრად უფრო გამოაფხიზლებს გრძნობას და სასიამოვნო შთაბეჭდილებად ჩარჩება მსმენელს. მით უფრო საქირაა ეს საერთო სევდიანობისა და ძარღვებ-აშლილობის დროს, ამ საღამოსაც ბევრს ძალიან ემჩნეოდა რაღაც მძიმე ლოდად დაწოლილი გრძნობა, რომ საერთო ოჯახის ზოგიერთ წევრებს არ შეეძლოთ დასწრება...

შემდეგისათვის საქირაა აგრეთვე ცოტა საოხუნჯო მასალის ჩართვაც, მაგრამ ისე, რომ ეს საოხუნჯო მასალა შეჰფეროდეს საღამოს საერთო მიმართულებას და სიდინჯესაც მოკლებული არ იყოს.

დასასრულ, ჩვენ მიინც კმაყოფილებით ვიგონებთ ამ საღამოს. იმედიც გვაქვს, რომ ამგვარი სალიტერატურო საღამოები შემდეგშიდაც გაიმართება. და თუ თვითიული წევრი მოინდომებს საკუთარის წვლილის შეტანას ასეთ საქმეში, ზოგი პირადის მონაწილეობით, ზოგიც ცნობისმოყვარეობით—ეს საზოგადოებისთვისაც საგულისხმო იქნება და გასართობის ერთ-ერთ საბატო დარგადაც დაისახება ჩვენს საზოგადო ცხოვრებაში. ეს მით უფრო საქირაა ჩვენთვის, რადგანაც ყველგან ფეხი აქვს აღმგული ჩვენს ენას: სასწავლებელში, ყოველ დაწესებულებაში, კრებებზედ, კერძოდ ოჯახში და საერთოდ ცხოვრებაში... ამიტომაც ლიტერატურული საღამო, ხელოვნურად ჩატარებული და კარგის ქართულით გამშვენებული, დიდ სამსახურს გაუწევს ჩვენს საზოგადოებას ამ ცვალებადობისა და გადაგვარების დროს, მეტადრე იმ წევრთ და მომავალ თაობას, რომელთაც ჰსურსთ სამშობლო ენის შესწავლა...

მოუღრეკელი.

ნუსკალ ხანი

ისტორიული მოთხრობა.

(ვეძღენი ძმებს კოტეს და მიტროს).

IX

—:—

საშინელი ზარი იდგა სოფელ ომალოში. მთელ სოფელს: დიდს, თუ პატარას, ქუდოსანს, თუ მანდილოსანს ომალოელს სახლის წინ, მოედანზე მოეყარა თავი. მანდილოსნებმა, გაიგეს, თუ არა, რა, მიზეზით მოიკლა ტირინემ თავი—საშინლად წიოდნენ, იგლეჯდნენ თმას, იკაწრავდნენ პირისახეს და ვარდებოდნენ უბედურ ქალის დაჩეხილ გვამზე. ტირინემ არჩია ნამუსიანი სიკვდილი უნამუსო სიცოცხლეს, რომელსაც მოელოდა ნუსკალხანის ხელში. ყრილობის გადაწყვეტილება იყო საშინელი შეურაცყოფა, დამცირება არამც თუ მარტო ტირინესათვის, არამედ ყველა თუშების მანდილოსნებისათვის.

— წაიყვანეთ, სახელოვანო ვაჟაკებო, ჩვენო მამებო, ძმებო და ქმრებო! აღშფოთებული მივარდა ერთი მანდილოსნოვანი მამაკაცებს, რომელნიც გაქვავებული და თავჩაღუნულნი იდგნენ მოედნის განაპირას,—რატომ არ მიგყავთ ლეკთან, რომ აღუთქვით—მზათ არის ტირინე საქორწილოდ, საპატარძლოდ!.. რას მოწყენილხართ, ცხენები სად გყავთ, მაყრად არ გაპყვებით?!

შეგირცხვეთ ვაწყაცობა, მივარდა ერთი დიაცი.—რისთვისა გხურავთ ეგ ქუდები, რისთვის გასხიათ ყბაზე ეგ შერცხვენილი წვერ-ულვაში, რისთვის ატარებთ მაგ დაქანგებულ ხმლებს, თუ ვერ დაიცვამთ თქვენ დედებს, ცოლებს და შვილებს, მათ ნამუსს, მათ პატიოსნებას?!... თუ თქვენ არ შეგიძლიანთ, თუ მშინშარ ტურებათ გარდაიქვით, ჩვენ დავიცავთ ჩვენ თავს, ჩვენ ნამუსს... აჰათ, წამოიძახა დიაცმა. შოიგლიჯა თავიდან მანდილი და გადუგდო კაცებს,—დაიხურეთ, წადით შინ და მიუსხედით კერას, იარაღი-კი ჩვენ გარდმოგვეცით!..

— თუშეთის გაქირვებამ მოიახოვა ყრილობის ამნაირი გარდაწყვეტილება, უნდოდა გაემართლებინა ყრილობის გარდაწყვეტილება ერთს კაცთაგანს.

— მერე რათ გინდათ თქვენი შვილების ნამუსით შესყიდული თუშეთი?!— გესლიანათ შეპყვირეს მანდილოსნებმა.

სახე ანთებული და გულ-ამღვრეული მანდილოსნები მ.სკვიდნენ კაცებს და ისე იწეოდნენ ზედ, თითქო სურდათ კლანჭებით სუ ჩამოეგლიჯათ, ჩამოეკაწრათ მათვის ცხვირ-პირი.—ტირილი, გოდება, წვილ-კვილი ყველა ეს საშინელ გულ-მოსაკლავ ზარსა სცემდა იმ არე-მარეს.

ამ დროს ხალხში გამოჩნდა ფრიად მოხუცებული გოი. მხარში ამოაჯდარ შვილს მოპყვანდა ყა-

ვარჯენზე დაბჯენილი. სიბერისაგან ისე მოხრილიყო წელში ეს მოხუცი, რომ თავი კინაღამ მიწას ეხებოდა, გამხმარ, ძვლად გარდაქცეულ მის სხეულს ჰფარავდა მთლად ნაოჭებად გარდაქცეული, სიწითლე დაკარგული კანი, რომლის ქვეშ გარკვევით გამოსჩანდა თოკებივით გაქიმული ლურჯი ძარღვები. ქალარა თმა და წვერ-ულვაში გაპყვითლებოდა და მის მიმქრალ თვალებს ჰფარავდა იგრევე გაყვითლებული ქალარა წამწამის გძელი ბეწვი.

რომ გეკითხნათ მოხუცისათვის, თუ რამდენი წლისა იყო, ვერ გიპასუხებდათ; მხოლოდ გეტყოდით, რომ ამა და ამ მეფემ რომ გაილაშქრა თათრებზე, ან ლეკებზე, ან რომ თუშეთს ლეკები, ან ქისტები შემოესივნენ, წვერ-ულვაშ ამწვანებული ქაბუკი ვიყავიო. იმ დროის მესხიერი-კი არავინ აღარ იყო, გაგონებით თუ არა, არავინ არ იცოდა. მთელ თუშეთში გოის პირადად თუ არ იცნობდნენ, სახელი მისი-კი ყველას გაგონილი ჰქონდა. თავის დროს გამოჩენილ ვაჟაკს, ბევრი დროების ვითარების ქარ-ბუქი, ქირი და ვარამი გამოეველო გოის. ისიც-კი არ ახსოვდა, თუ რამოდენ ომში, რამდენ დაღესტანზე, ან ქისტებზე თარეშობაში მიეღო მონაწილეობა. მხოლოდ მრავალი ქრილობა მის ტანზე ამტკიცებდა, რომ ბევრი ბრძოლის ცეცხლი ენახა. ენლა დაუძღურებული ათავებდა თავის ხანგრძლივ სიცოცხლის უკანასკნელ წუთებს შინ თავის ცეცხლის კერასთან. ხან და ხან, თბილ ღღეს თუ გამოვიდოდა გარეთ და დაჯდებოდა მზის ყუდროში, რომ მზის მადლიან თბილი სხივებით გაეთბო ძვლები. დიდის პატივით ეპყრობოდა ყველა დიდი თუ პატარა თანამომქმე ამ მოხუცს, რომელსაც დიდი ამაგი მიუძღოდა თუშეთის წინაშე.

დანიანეს მომავალი გოი თუ არა, ყველამ მოწიწებით გზა მისცა.

— აბა მაჩვენეთ, შვილო, სად არის ის უბედური დიაცი, უთხრა შვილს მოხუცმა.

ნელის ნაბიჯით, ცანცალ-ხანხალით შვილმა მიიყვანა მამა გარდაცვალებულთან.

— ოჰ, როგორ გაჩენილა უბედური, წარმოსთქვა მოხუცმა, რა დაჰხედა ტირინეს გვამს. კარგა ხანს დაჰყურებდა გოი დამსხვრეულ, ცხვირ-პირ ჩაღწეულ და ტვინ გამონთხეულ ტირინეს გვამს. ვაჟაკის გული სიჭაბუკეში რაც უნდა მაგარი და გაუტეხელი იყოს, სიბერის დროს ტყდება, ჩვილდებოდა. მსხვილ-მსხვილი ცრემლის ნაკადული ჩამოსდიოდა თვალებიდან მოხუცს და ლოყების ნაოჭებში შეგუბებული წურ-წურით ჩამოსდიოდა წვერ-ულვაშზე.

— მუხლები მეკცება, წამიყვანე, შვილო, და დამსვი სადმე, უთხრა გოიმ შვილს.

შვილმა გაიყვანა მამა და დასვა იქვე ახლო ერთ ქვის ყორზე.

— ვაჰ, ჩემო თავო, რა უბედურ დროს მოესწარი, დაიწყო მოთქმა გოიმ, — ნუ თუ ამოდენა ხანი იმისთვის ვიცოცხლე, რომ მენახა ჩემი ქვეყანა მტრისგან ამნაირად შეურაცხყოფილი, ფეხქვეშ გათელილი... თუ შეთი აძლევს მტერს ხარკად დიაცებს — თავის შვილებს... ოჰ, სირცხვილო! ნეტავ რად ვარ ეხლა ცოცხალი, რად ვხედავ, რად მესმის ყველა ეს? რატომ არ მოვკვდი, არ მოვშორდი ამ მირემორე სამწყოს მაშინ, როდესაც არწივებივით გადავხულავდით ხოლმე და დალესტანას ვით ქილყვავებს ზარსა ვცემდით მაგ მურღალ მშიერ ლეკებს!.. ეჰ, ვინ იცის, როგორ დაგვექტირან ეხლა ჩვენი სახელოვანი წინაპრები, როგორ გული სტკივთ, რომ მათი საყვარელი მიწა-წყალი მტრისაგან ასე ილახება... როგორ ზურგს შემოგვიბრუნებენ და ზიზლით შემოგვხედავენ, როდესაც წარუდგებით სულეთში... არა... წამიყვანე, შვილო, დაასრულა მთრთოლარე ხმით მოხუცმა. — წამიყვანეთ ისევ შინ, რომ ჩემი უბედური თვალები ვეღარ უმზერდნენ მზეს...

შვილი ამოუდგა მხარში მამას და ნელის ნაბიჯით წაიყვანა შინ. გამოჩნდა გიორგი საბელით ცხენით ხელში დაქერილი და დაინახა თავის სახლის წინ ყორნის ხროსავით მოკრავილი მტირალი მანდილოსნები თუ არა, ელდა ნაცემივით შესდგა. ვერ მიმხედარიყო, თუ რას ნიშნავდა იმოდენა ხალხის მის სახლის წინ მოყრა და ტირილი, გული კი რაღაც საშინელებას აგრძნობინებდა. თითქო ეშინოდა, რომ მისულიყო და გაეგო, ეკითხნა ვისმესთვის მიზეზი ხალხის მოყრისა, იდგა თავბრუ დასხმული, გაფითრებული და არეული. თვალები მიეპყრა ერთ ალავისაკენ.

— მანდ რასა დგებარ, გიორგივ, არ ნახავ შენ დას — ტირინეს?!.. დაჰკრეს ზარი მანდილოსნებმა, დაინახეს გიორგი თუ არა.

გულის სიღრმიდან საშინელი ქვითინი ამოუვარდა ომალოელს. ვაჟები მივიდნენ დასამზიდებლად, გიორგი მივიდა ცხედართან. აქ მანდილოსნებმა უფრო საშინლად დაიწყეს წივილი-კივილი. ძმა ადგა თავს დაჩხილ დას და მწარედ ქვითინებდა. ვაჟები ამზიდებდნენ, უნდოდათ გაეყვანათ იქიდან სადმე მოშორებით, მაგრამ ქირისუფალს არა ესმოდა-რა. ვინ იცის, როდემდინ გასტანდა გიორგის ამ ნაირი მდგომარეობა, რომ იმ დროს მოსულ ითაბანულს არ გამოეყვანა ჰაბუკი იმ საშინელ ცეცხლიდან.

— რა დამართვია, ვაჟო, უთხრა ითაბანულმა, — რა მივიდა და დაადო მხარზე ხელი, — გეყოფა, აბა გავიდეთ აქედან.

ითაბანულის ხმის გაგონებაზე მთლად შეირყა ომალოელი და შეჰხედა ამ პატიოსან საყვარელ კაცს თუ არა, რაღაც გულის დამშვადება იგრძნო, ითაბანულმა გაიყვანა ქირისუფალი ვაჟებთან.

— როგორ გაგტყდომია გული, უთხრა ითაბანულმა, — გაიხედ-გამოიხედე ამ ჩვენ სიკვდილით

მორწყულ და მკვდრების გვამები? მოკენქილ თუ შეთს, ტირინეს სიკვდილი მთელი ჩვენი ქვეყნის უბედურების მხოლოდ ერთი წვეთია... ვაჰა ჩვენ დიაცებს, აღფრთოვანებით დაასრულა ითაბანულმა, — რომ თავის პატიოსნებას, ნამუსს თავსა სწირავენ. მხოლოდ ამისთანა დედებს შეუძლიანთ გამოზარდონ ნამდვილი მამულის შვილები, ტირინე არ მომკვდარა, მისი სახელი სამაგალითოდ დარჩება საშვილის-შვილოდ!..

— აბა, ვაჟებო, ვინ წამომყვება კახეთში, მიუბრუნდა შემდეგ ითაბანული იქ შეკრებილ ვაჟებს, — გიორგი ვეღარ მოიცილის.

— რატომაც ვერ მოვიცილი, სთქვა ითაბანულის სიტყვებზე გონს მოსულმა ომალოელმა.

— როგორ წამოხვალ, ვაჟო, უთხრა ითაბანულმა, — ქირისუფალი ხარ, ცხედარს პატრონობა უნდა.

— სოფელი დიდია, უპატრონებს, სთქვა გიორგიმ და წავიდა შინისაკენ, რომ სამგზავროდ მომზადებულიყო.

ბევრ ხანს არ დააცდევინა ომალოელმა თანამგზავრს; მოვიდა იარაღებში ჩამჯდარი და, რა გარდასცა ცხენი ერთ ვაჟს, მივიდა დასთან უკანასკნელად გამოსამზიდებლად. კარგა ხანს უცქირა გიორგიმ ტირინეს გვამს. თითქო იმისთვის, რომ კარგა დაეხსომებინა საყვარელი დის სახე. ბოლოს დაიჩოქა მხურვალედ აკოცა გაციებულ გვამს, და ამოიკვნესა.

— დამშვიდდი, დაო, ვფიცავ შენ წმინდა სულს, რომ ძვირად დაუსვამ ლეკებს შენ უმანკო სისხლს... მშვიდობით, ტირინე, იქნება მეც ჩქარა მოგეწიო!.. ძმის ცრემლის მდულარენაკადული შეერია დის შეციებულ სისხლს...

X.

მწუხრის ბნელი ზეწარი გადაეფარა სამშობლო ცას. მის სივრცეში თრთოდნენ ვარსკვლავები და დაჰყურებდნენ ცოდვილ ქვეყანას. ბნელოდა, მგზავრს ოდნავ შეეძლო გაერკვია საცალფეხო საშიში მთის ბილიკი.

გზის მარჯვნივ, მთის კალთის ერთ ტაფობაში მწყემსს თუშს გაეკეთებინა ცხვრის ბინა. ოდნავ მბეჭტავ ცეცხლის პირას იწვა ნაბადში გახვეული, თოფით ხელში თვითონ მწყემსი. მის ახლო ნაწილარზე*) ეყარა დამძლარი ცხვარი. არ ეძინა მწყემსს. ვინ იცის, რა ფიქრები ირეოდნენ მის თავში, რა გრძნობები უღელავდნენ გულს?!.. შეუბრალებელი მტერი გალღებულნი დანავარდობდა მის სამშობლოს ნანგრევებზე. ვინ იცის, რა მოუვიდა მის მოხუც დედ-მამას, მის დებს და ძმებს. ცოცხალნი არიან, თუ ჩაეხუტენ მშობელ მიწას. თვითონაც თითქმის ყოველ წუთს მოელოდა მტრის თავ-დასხმას. არ იცოდა ხვალ ცოცხალი იქნებოდა თუ არა. მაგრამ ის თავის სიცოცხლეზე სრულებით არ ფიქრობდა. თავის სიკვ-

*) ნაწილარი — საქონლის სადგომი მინდორში ან მთაში.

დილი არაფრად მიაჩნდა. რა იყო მისთვის სიკვდილი, როდესაც მისი სამშობლო კენესოდა, იყო მორწყული მისი თანამომხმეების სისხლით?!

ძაღვები უცბათ გაექანნენ ისარივით ბილიკისაკენ და საშინელი ყეფა ასტეხეს. მწყემსი წამოვარდა ზეზე, გადაავლო ნაბადი და თოვ მომარჯვებული ამოეფარა ერთ დიდ ქვას, რომელიც ბინის პირას აყუდულოყო. სმენად გარდაიქცა მეცხვარე.

— ჰეი, მეცხვარე! გაისმა ხმა.

მწყემსმა ხმა არ მისცა. ძაღვები არიან ლეკები, გაიფიქრა მეცხვარემ, ჩემი მოტყუება უნდათ.

— ჰეი, მეცხვარე! გაისმა მეორედ.

პასუხი არ იყო.

— ბინაში თუ არ არის, მოესმა წყემსს.

— ეძინება. ჰეი მეცხვარე! გაისმა უფრო მკუხარედ.

ჰეი! გაეხმაურა მეცხვარე და დარწმუნებული, რომ მისი თანამომხმენი იყვნენ, გავიდა იმ ალაგს, სადაც ძაღვები ყეფდნენ.

— სადა ხარ, ვაჟო, რატომ არ გამოგვეხმაურე? უთხრა ერთმა მგზავრთაგანმა წყემსს.

— ოჰ, შენ ხარ. ითაბანულ, გამარჯვება, შენც გამარჯვება გიორგი! დაუხვდა მეცხვარე სტუმრებს, — ლეკები მეგონეთ, კაცო. განმარტა ბუნების შეიღობა—ჩვენებურად დაძახება იციან მაგ ძაღვებმა, რამდენიმე ჩვენი მეცხვარე წაუხდენიათ ამ ნაირად.

მეცხვარემ ჩაიყვანა სტუმრები ბინაში და ჩამოართო ცხენები და გაუშვა სამოვრზე, შეუდგა ცეცხლის გაჩაღებას. ბევრ ხანს არ ალოდინა ცეცხლმაც. რამდენიმე წუთის შემდეგ ავარდა ალი და მზიარული ტკაც-ტკუცი მოედო ღეკას და გაანათა მწყემსის ღარიბი ბინა.

— ერთი კარგი მსუქანი ბატკნის ყაურმა გავაკეთე ამ საღამოს, გაუმასპინძლდა სტუმრებს წყემსი, გამოიღო ბარგიდან პატარა სამეცხვარო ჩაღხანა და შესდგა ცეცხლზე. და აბა, გიორგი, ერთი შენებურად დაურე ჩაღხანას და მე ხელად ქუმელს მოვზელავ.

რამდენიმე წუთის შემდეგ ვახშიმი მზად იყო. შეუდგნენ ჭამას. გიორგომ შექამა ერთი ნაქერი ხორცი და თავი დაანება.

— რას შერები, ვაჟო, რატომ არა სქამ, ვაკვირებით უთხრა ნასპინძელმა ომალოელს, დავაიწყდა მეცხვარულ ყაურმის გემო?!

— ეჰ, არა მშინ.

— ბიკო, რა დაგმართნია! წამოიძახა მეცხვარემ, რა დააკვირდა ომალოელს, როგორ დაგღმეკია სახე, ავად ხომ არა ხარ?

— ამ ვაჟის თავს არის რაღაც, მიუბრუნდა შემდეგ მწყემსი ითაბანულს, შენ მაინც მითხარი, ითაბანულმა უამბო ყველაფერი.

ივ. ბუქურაული.

(შემდეგი აქნება)

დამიმონე და გამწირე!

ტურფავ ოღნავ მოგვარ თვალი,
რის გიკრთლად ბაკეს დიმი,

ცით მოწვევტილად ვარსკვლავს ჰგავდა
შუბლს გამკობდა ციკრის სხივი!

დამ მკრთოლავარე შენი სხე

ჩემს ნუგეშად დავასხე,

შენდა ტრთობა-სიუვარული

ღრმად წრთელ გულში ჩავამარხე.

მსოფლად ერთის კადიმებით

შემოტე მე უკვდავება,

დამიმონე და გამწირე,

ჩემო სულის ვითარება!

უხილავი ბადე მტურტრცხე,

შიგ კაბი ჩემა გული,

რა ვიცლდი მე ბუდარული,

დღე მხვდებლად ესდენ კრული?!

ვ. ალულიშვილი.

მოკლე მიმოხილვა ქართულ მწერლობის

უძველეს დროიდან.

დამოუკიდებელი ან ოპროს ხანა.

შოთა რუსთაველი.

„ვეფხვის ტყაოსნის“ საზოგადო, მსოფლიო მნიშვნელობა.

XIII

რუსთაველს ღრმად ესმის ხელოვნების, კერძოდ პოეზიის, მნიშვნელობა და იცის ვინც არის მისი ნამდვილი მოსამსახურე—ქურუმი. „მოშაირე“, რომელიც თვის გრძობა-აზრის გამოსახატავად, ცხად-ყოფად, ვერ ახერხებს ჰპოვოს გარეგანი ფორმა, სახე, რომელსაც უკირს „სიტყვიერი მხატვრობა“, „ველარა ხედება ქართულსა“ და რომელსაც «უწყება ლექსი ძვირობას»,—ასეთი მოშაირე, შოთას შეხედულობით, „მოშაირე“ არ არის. მართლაც, რაც გინდ გენიოსური და ღრმა იყოს აზრ—იდეა, თუ არ იქმნა მშვენიერს ფორმაში ცოცხლად, თავისუფლად, ძალდაუტანებლად და ნათლად გამოხატულ-განხორციელებული,—ის მხატვრობითი ნაწარმოებად არ ჩაითვლება. უსაკიროესი მასალა აზრთ-გამოხატვისა „სიტყვა“. და სწორედ მოშაირე იმდენად დიდია, რამდენად მას არ დაეტყობა „სიტყვა-მცირობა“, რამდენად მრავალ გვარად და მრავალ ფერად ხმარობს უსაკიროეს მასალას—„სიტყვას“. პოეზიას იმისთვის უკირავს პირველი ადგილი სხვა ხელოვნებათა შორის, რომ მას შეუძლია გამოხატოს, და უკეთესადაც, სუყველაფერი ის, რისი გამოხატვა შეუძლიან: ხუროთ-მოძღვრებას, ქანდაკებას, მხატვრობას და მუსიკას. პოეზია ჰხატავს ყოველგვარ სავნებს და ქვეყნიურ მოვლენათ; შეუძლია შეუდარებლად გადასცეს სხვა და

სხვა გვარი გრძნობა და სულიერი მოძრაობა, ერთის სიტყვით პოეზიას ძალ-უძის ერთნაირად დაგვიხატ-დაგვისურათოს ხილული და უხილავი სამყარო, წა-რსული, აწმყო და მომავალი და სხვა და სხვა სუ-ლიერი მოძრაობა და განცდა. და ასეთი უპირატე-სობა პოეზიას იმისთვის არგუნა ბედმა, რომ ის მა-სალად ხმარობს ადამიანის სიტყვას, რომლის შემ-წევობით (ვისაც კი მისი ხმარება შეუძლია) ყოველ-გვარი მოვლენას, მდგომარეობის და აზრ-საგნის და-სურათ-ხატება შესაძლებელია. როგორც ცხენის ლონე—ამტანობას გამოცდის „შარა გრძელი“ და „დიდი რბევა“; მობურთალის სიმარჯვე-სიტყვიტეს და ლონეს—ემოედანი, მართლა ცემა, მარჯვედ ქნევა, —ისე მოლექსის ნიჭის სიძლიერე-სიღრმავეს —რთულ და ფართო პოეტური დასურათება და გრძნობებისა, ან და, როგორც რუსთაველი ამბობს, — „ლექსთა გრძელთა თქმა და ხევა“. ნიჭიერს პო-ეტს არასდროს არ უნდა „მისჭირდეს საუბარი“ და არ უნდა „დაუწყოს ლექსმან ლევა“. —სანამ პოეტი ხორცს შეასამდეს რომელიმე ქმნილებას, ე. ი. სა-ნამ კალამს ხელს მოკიდებდეს, მის სულში ეს ქმნი-ლება მზად არის. ხორც-შესხმა, დაწერა მისთვის სამძიმო არ არის. ფანტაზიაში უკვე აღბეჭდილ სა-ხის ვადატანა პოეტისთვის ადვილია. პოეტი სრუ-ლებით არ საჭიროებს ამ დროს ხელახლოდ ღრმად ჩაუკვირდეს ქმნილებას, ასწონ-დასწონოს ის: ახლა პოეტი თავისუფლად ახორციელებს მხოლოდ იმას, რაც უკვე შექმნილია მის სულში ფანტაზიის შემ-წევობით. მაგრამ ასეთი შემოქმედება შესაძლებელი და ბუნებრივია მხოლოდ ნიჭიერ და (ზეგარდმო მა-დლით ცხებულ) პოეტისათვის, რომელსაც თავის-უფლად ემორჩილება «სიტყვა» და «ლექსი» თავი-ანთი პარზონით და მუსიკალობით.

ძალდატანება პოეზიაში უნაყოფოა. ხელოვნუ-რად, შრომით და მეცადინეობით ქვეშარტე პოე-ტად გახდომა შეუძლებელია. საჭიროა მომადლებუ-ლი ნიჭი. შოთა ამბობს «თავი ყველას ნუ ჰგონია მელექსეთა კარგთა სწორი; განაღამ სთქვას ერთი, ორი, უმსგავსო და შორი-შორი». ნამდვილ ნიჭის პატრონი თავმდაბალია; არ ყოყოჩობს, თავს მაღლა არ იწევს; თავი არ მოაქვს ნიჭით, განვითარებით; ყოველივე სამართლიან შენიშვნა განმარტებას მად-ლობით იღებს. უბრალო მომაკვდავი და შუათანა ნიჭის პატრონი კი ხშირად ტრახახია, მყვირალა, ეფექტებს მისდევს, სცდილობს თვალი მოსკრას, ყური გამოაყოფოს ფრაზების გუნდაობით და რახა-რუხით. შენიშვნას, დარიგებას და მით უმეტეს, მხილებას ის არ იკადრებს: «ჩემი სჯობსო: უცილობ-ლობს ვითა ჯორი». არიან მეორე ჯურის პოეტე-ბი. მათ არ აკლიათ შემოქმედებითი ნიჭი; გულში-აც უღვივით პოეზიის ნაპერწკალი: ხან და ხან აღმა ფრენაო ეხერხებათ...

მაგრამ ყველა ეს თვისებები მათში სუსტად არის ჩასახული. ამისათვის ფრთების გაშლა მათ ფანტაზიას; ლალი ნავარდი მათ აზრს და უკვდავი შემოქმედება მათ ნიჭს საზოგადოდ არ ძალ-უძის. «არ ძალ-უძის სრულ-ქმნა სიტყვათა, გულისა გასა-გმირეთა, გამსგავსე მშვილდი ბედითი ყმაწვილთა მონადირეთა: დიდსა ვერ მოკვლენ, ხელად აქვსთ ხოცვა ნადირთა მკირეთა».

როგორც ყოველივე უსრული, დაუმთავრებე-ლი, სუსტი—ასეთის ნიჭის პოეტები, რასაკვირვე-ლია, სამუდამო დაღს ვერ დაამჩნევენ ცხოვრებას, ვერ შექმნიან ღირს-შესანიშნავ და სამუდამო რამეს და ინთქებიან დროთა უკუნეთში. დროებითი ჰმნი-შენელობა კი მათაც აქვთ...

არსებობს და არსებობდა მესამე რიგი პოეტე-ბისა. მათი პოეზია მსუბუქია, ცინიკურ-ხუმარა, სა-აშიყო. სოფლ-მხედველობით ისინი ეპიკუროსები არიან; მიზნად დაუსახავთ უღარდელი ცხოვრება: დასდევენ დასაქერად «ცელქ ბენდიერებს», უშიშ-რად ლევენ «ოქროს ღლეთა», ქვეშარტებას ეძე-ბენ „ქიქის ძირში“. მსუბუქი მხედველება აქვთ თვის პოეზიაზე; მათი მუზა—«ვაქხანკა», «საიდუმ-ლო ბარათები»—„სუმბუქ ფრთიანნი“, ლექსები— „ჩაღტე—ჭარჩანი“. ქეიფი მათი კანონია; ღვინო, სიყვარული და მეგობრობა—მათი მისწრაფების სა-განი... ამ ჯურის პოეტი „პინდის უღარდელი სტუმარია“, „პარნასის ახალგაზდა მეჭაკეა“. მას სძულს შრომა, დაღი, მოწყენა, რადგანაც „ბედ-ნიერ უსაქმობის მუზამ“ დააგვირგვინა...

პოეზიაში ამისთანა მიმართულების მამათ-მთავ-რად ითვლებიან ანაკრეონი, რვირდუსი: ხლოები და დამფისუბი; პსიხეები და ამურები, ნიმფები და სატირები—აი საყვარელი სახეები ამ პოეზიისა.

მეთვრამეტე საუკუნეში პარიზის გარყენილ და გაფუქსავატებულ ხალხში ეს პოეზია ბატონობდა, რადგანაც მახვილი, მოსწრებული, ნაზი და ნერ-ვების მსუბუქათ ამშლელი იყო. საუკეთესო ფორმად ასეთის პოეზიისა ითვლებოდა: სონეტი, რონდო, მადრიგალი, ეპიგრამა, ტრიოლეტი, სტანსი და სხვა.

სილიადე აზრ-იდეთათა, სიმშენიერე ფორმისა; ამამაღლებელი და გამსპეტაკებელი ძალა ამ პოეზი-ისთვის არ არსებობდა. მიწა და მიწიური, უღარდე-ლობა და ჭაღობა, ქეიფი და აშიყობა აი მისი სტიქიონი, სული დაგული.

ასეთს პოეტებს რუსთაველი ნამდვილ პოეტე-ბად არა სთვლის, თუშცა დასძენს კი, რომ იმათაც შეუძლიანთ ხანდისხან გვაშმოს, როდესაც მოახერ-ბენ „სთქვან ნათელად“. საზოგადოდ კი, შოთას აზრით, მათი „ლექსი კარვი არის სანადიმოდ; სამღე-რალად, სააშიყოდ, სალოლობოდ; ამხანაგთა სარ-თველად“. რუსთაველმა ამ რამდენიმე სიტყვით შე-სანიშნავის სიცხადით დაასურათ-ხატა მთელი არსება და მიმართულება იმ პოეზიისა, რომელსაც საბერ-ძნეთში, სპარსეთში და საქართველოში მაშინ ბევრი მიმდევარი და მოტრფიალე ყავდა. ასეთი პოეტები, ცხადია, ვერ შექმნიან ვერაფერს ღვთაებრივს, მა-ღალს, „გულის გასაგმირელს“, სამუდამოს, უკვდავს და სასარგებლოს, რადგანაც თვითონ არ არიან „წმინდა“ არსებანი და „მუზები და აპალონი არ უგზავნიან მათ სამღთო ძალას“ (პლატონის სიტ-ყვები).

იპ. ვართაგავა.

რედაქტორ-გამომცემელი: პეტრე სურგულაძე.